

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı Issue 35 • Aralık December 2024

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut647>

Araştırma Makalesi / Research Article

Alî Şîr Nevâyî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Adlı Divanının Nüshaları Hakkında Bir Derleme ve Tasnif Çalışması

A Compilation and Classification Study on the Manuscripts of Alî Shîr Navâ'î's Divan named *Nawâdir al-Shabab*

Öz

Büyük Türk şairi Emîr Nizâmeddîn Alî Şîr Nevâyî, Türk dünyası, Türk edebiyatı ve Çağatay sahası Türk edebiyatının öncü ve en önemli temsilcisidir. Nevâyî'nin farklı türlerde manzum ve mensur olarak kaleme aldığı döneminden günümüze değin kıymeti ve etkisi bilinip takdir edilen çok sayıda eseri mevcuttur. Bunlar içerisinde Nevâyî'nin *Hazâyinü'l-Me'âni* adıyla bir araya getirdiği, *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü's-Şebâb*, *Bedâyi'u'l-Vasat* ve *Fevâ'idü'l-Kiber* adını verdiği dört Türkçe divanı bulunmaktadır. Bu divanlardan her birinin dünyanın birçok ülkesinde müstakil veya toplu şekilde düzenlenen ve farklı adlarla kaydedilen, çok sayıda nüshası olduğu görülmektedir. Çeşitli nedenlerle bu nüshaların nitelik ve içeriklerinin belirlenmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda Nevâyî'nin bahsi geçen dört Türkçe divanından birisi olan *Nevâdirü's-Şebâb*'ın bugüne kadar bazı yazma eser katalogları, yazma eserler hakkında yapılan bazı çalışmalar ve divan hakkında yapılmış bazı çalışmalarda bilgisi verilen nüshalarının imkân dâhilinde tespit, tavsif ve tetkikinin yapılarak bu konudaki bilgilerin güncellenmesi amaçlanmıştır. Bahsedilen çeşitli çalışmalardan edinilen bilgiler ve bizzat temin edilen nüshalar doğrultusunda *Nevâdirü's-Şebâb*'ın bilgilerine ulaşılan nüshalardaki varlığı irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *Dîvân*, *Dîvân-ı Nevâyî*, *Külliyât-ı Nevâyî*, *Hazâyinü'l-Me'âni*, *Külliyât-ı Devâvîn*, *Çehâr Dîvân*, *Çâr Dîvân* gibi adlarla kaydedilen, *Nevâdirü's-Şebâb*'ın bir nüshası olduğu veya içerisinde *Nevâdirü's-Şebâb*'dan şiirlerin yer aldığı, Özbekistan, Türkiye, İran, Rusya, İngiltere, Gürcistan, Almanya, Amerika, Azerbaycan, Fransa, Hindistan, İskoçya, Macaristan, Tacikistan, Türkmenistan'da bulunan 57 nüsha ile kataloglarda *Nevâdirü's-Şebâb* olarak yanlış kaydedildiği görülen 2 nüsha, ülkelere ve bu ülkelerde bulunan nüsha sayısına göre çoktan aza doğru sıralanarak ele alınmıştır. Bu nüshaların her birine dair edinilen bilgiler; yazma eserin kaydedildiği adı, müstensihisi, istinsah yeri, istinsah yılı, varak sayısı, içerik vb. temel alt başlıklara göre verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alî Şîr Nevâyî, *Nevâdirü's-Şebâb*, Divan, Nüsha, Yazma Eser.

Abstract

The great Turkish poet Amîr Nizâmeddîn Alî Shîr Navâ'î is the pioneer and the most important representative of the Turkish world, Turkish literature and Chagatai field Turkish literature. Alî Shîr Navâ'î has many works in verse and prose in different genres, the value and influence of which have been recognized and appreciated since his time until today. Among these, there are four Turkish divans that Navâ'î gathered under the name of *Khaza'in al-ma'ani* and named *Gharâ'ib al-sighar*, *Nawâdir al-shabab*, *Badâ'i al-wasat* and *Fawâ'id al-kibar*. Each of these divans has a large number of copies in many countries around the world, organized individually or collectively and recorded under different names. For various reasons, there are difficulties in determining the quality and content of these copies. In this context, in our study, it is aimed to update the information on this subject by identifying, recommending and examining the copies of Navâ'î's *Nawâdir al-shabab*, which is one of the four Turkish divans mentioned in some manuscript catalogues, some studies on manuscripts and some studies on the divan. In line with the information obtained from various studies and the copies obtained personally, the presence of *Nawâdir al-shabab* in the copies of which information was obtained was tried to be analysed. In this context, *Dîvân*, *Dîvân-ı Navâ'î*, *Külliyât-ı Navâ'î*, *Khaza'in al-ma'ani*, *Külliyât-ı Devâvîn*, *Çehâr Dîvân*, *Çâr Dîvân*, recorded with names such as *Nawâdir al-shabab* or containing poems from *Nawâdir al-shabab*; the 57 copies found in Uzbekistan, Turkey, Iran, Russia, England, Georgia, Germany, America, Azerbaijan, France, India, Scotland, Hungary, Tajikistan, Turkmenistan, and the 2 copies that are incorrectly recorded as *Nawâdir al-shabab* in the catalogues are discussed in descending order according to the countries and the number of copies found in these countries. The information obtained about each of these copies is given according to the basic subheadings such as the name of the manuscript, the name of the author, the place of the manuscript, the year of the manuscript, number of folio, the content, etc.

Keywords: Alî Shîr Navâ'î, *Nawâdir Al-Shabab*, Divân, Copy, Manuscript.

Atıf / Citation:

Çağlar, A. (2024). Alî Şîr Nevâyî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Adlı Divanının Nüshaları Hakkında Bir Derleme ve Tasnif Çalışması. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (35), s. 157-199.

Arife Çağlar*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Dr.

İğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi,

İğdir/Türkiye

Elmek: aarifecaglar@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0408-0397

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 19.12.2024

Kabul Tarihi: 30.12.2024

E-yayın Tarihi: 31.12.2024

Bu makale, şahsım tarafından Şubat 2024 tarihinde tamamlanan Alî Şîr Nevâyî, *Nevâdirü's-Şebâb* [Tenkitli Metin-Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük (1-200. gazeller)] başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Giriş

Büyük Türk şairi Emîr Nizâmeddîn Alî Şîr Nevâyî (d.1441-ö.1501), Türk dünyası, Türk edebiyatı ve Çağatay sahası Türk edebiyatının öncü ve en önemli temsilcisidir. Alî Şîr Nevâyî'nin farklı türlerde manzum ve mensur olarak kaleme aldığı döneminden günümüze değin kıymeti ve etkisi bilinip takdir edilen çok sayıda eseri mevcuttur. Nevâyî'nin kaleme aldığı dikkate şayan eserleri arasında Türkçe divanları da yer almaktadır. Nevâyî, *Münşeât* adlı eserinde Hüseyin-i Baykara'nın isteği üzerine 1469-1486 yılları arasında kaleme aldığı şiirlerini, *Bedâyi'u'l-Bidâye* ve *Nevâdirü'n-Nihâye* adıyla tertip ettiğinden bahsetmektedir (Kut, 2003a: XXIX). Yine Nevâyî, yakın dostu Sultan Hüseyin-i Baykara'nın talebi ve Molla Câmî'nin telkiniyle yazdığı ilk iki divanındaki şiirleri ile sonradan kaleme aldığı şiirlerini, dört divanda *Hazâyinü'l-meânî* adıyla bir araya toplamıştır. Nevâyî, bu divanlarını, hem Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Mollâ Câmî'yi örnek alarak hem de yılın dört mevsimi olduğu gibi insan yaşamının da dört dönemi olduğu düşüncesiyle "çocukluk, gençlik, orta yaş (olgunluk) ve yaşlılık" olarak hayatın dört evresine göre tanzim etmiş ve bunlara *Garâyibü's-Sıgar* (çocukluğun gariplikleri), *Nevâdirü's-Şebâb* (gençliğin nadirlikleri), *Bedâyi'u'l-Vasat* (orta yaşın güzellikleri) ve *Fevâyidü'l-Kiber* (yaşlılığın faydaları) şeklinde isimler vermiştir. Kesin olmamakla birlikte bunlardan *Garâyibü's-Sıgar* 7-20 yaşları arasında yazdığı şiirleri, *Nevâdirü's-Şebâb* 20-35 yaş aralığında yazdığı şiirleri, *Bedâyi'u'l-Vasat* 35-45 yaşları arasında yazdığı şiirleri ve *Fevâyidü'l-Kiber* de 45-60 yaşları arasında yazdığı şiirleri ihtiva etmektedir (Levend, 1965: 60-61; Eckmann, 1970: 255; Kaya, 2007: 50-51). Bununla birlikte Nevâyî'nin *Bedâyi'u'l-Bidâye* ve *Nevâdirü'n-Nihâye* adlı ilk iki divanındaki şiirleri de bu dört divana dâhil ettiği bilinmektedir. *Nevâdirü's-Şebâb*'da *Bedâyi'u'l-Bidâye*'den hiçbir şiir yer almazken (Özdarendeli, 2001: IV) *Nevâdirü'n-Nihâye*'den çok sayıda (265 adet) şiir bulunmaktadır (Özkan Nalbant, 2005: 19).

Nevâyî'nin yirmi ile otuz beş yaşları arasında yazdığı şiirlerini ihtiva eden divanı, *Nevâdirü's-Şebâb*'tır. Nevâyî'nin kendisi; gençlik döneminde tecrübe edilen veya tanık olunan olaylar ile o döneme has duygu, düşünce, vasıf, anlayış ve algulamaların ürünü olan bu eserin niteliğini,

"...Ve ikinci dîvânı kim yiğitlik âşüfteliğ ve şebâb u âlüfteliğ yazısı vu deştide yüzlengen nâdir veķâyi 'bile pîrâste bolup irdi, *Nevâdirü's-Şebâb* ataldı..." (Ve yiğitlik ve âşıklık, gençlik ve mecnunluk yaylası ve ovasında karşılaşılan nadir olaylar ile donatılmış olan ikinci divan *Nevâdirü's-Şebâb* (gençliğin nadirleri) olarak adlandırıldı.) (Boltabayev, 2022: 166-167, Levend, 1965: 58-59; Karaörs, 2018: 13-14; Karaörs, 1994: 201; Çağlar, 2022: 251); "Yana *Nevâdirü's-Şebâb* dîvânudur ki yiğitlik avâyilıda beyânım kilkidin nümâyış dîvânığa ve ârâyış bustânığa kiripdür kim ol nevâdir temâşâsıdın yiğitlik milkide ğavġâ salıp min ve milk yigitleri könglidin ârâm u karârnu alıp min." (Yine gençlik döneminde beyanım kaleminden gösteriş meclisine ve süsleyiş bostanına girmiş olan *Nevâdirü's-Şebâb* divanıyla bu nadirlerin temasından gençlerin dünyasında kargaşa çıkarmış, ülke gençlerinin gönlünden rahatlarını almışumdur) (Barutçu Özönder, 1996: 180; Türk, 2021) sözleriyle ifade etmiştir.

Nevâdirü's-Şebâb, kişinin sadece gençlik çağında sahip olabileceği değer, fikir ve hisler ile gençliğe dair övgü dolu sözleri, gençlik çağının tuhaf durumları ve hâllerini; ova ve bozkırlarda yaşanan hadiseleri, cirit ve çevgan oyunu ile at sevgisini; dönemin millî örf, âdet, uygulama ve inanışlarını; aşk, aşkın ve âşığın hâlleri ile sevgili ve sevgilinin hususiyetlerini; hayata dair bazı nasihatleri; toplumdaki bazı tipler ve

durumlara yönelik eleştirileri muhteva edinen şiirlerden müteşekkildir (Karaörs, 2006: XIV).

Alî Şîr Nevâyî'nin diğer birçok eseri gibi Türkçe divanlarının da birçok ülkede çok sayıda nüshası bulunmaktadır.¹ Nevâyî'nin Türkçe divanları, bizzat kendi adlarıyla müstakil olarak istinsah edildikleri gibi *Dîvân ve Dîvân-ı Nevâyî* adıyla veya Nevâyî'nin diğer bütün eserleri ile birlikte *Külliyât-ı Nevâyî* adıyla veyahut Nevâyî'nin dört divanını bir arada içerecek şekilde *Hazâyinü'l-Me'ânî*, *Külliyât-ı Devâvîn*, *Çehâr Dîvân* ve *Çâr Dîvân* adlarıyla da istinsah edilmişlerdir. Ayrıca Nevâyî'nin divanlarının veya divanlarından seçilmiş şiirlerin *Dîvân-ı Nevâyî*, *Dîvân*, *Gazeliyyât*, *Gazeliyyât-ı Nevâyî*, *Müntehabât-ı Çehâr Dîvân* adlarıyla başta ülkemiz olmak üzere İran, Türkmenistan, Azerbaycan, Rusya, Tacikistan, Mısır, İngiltere, İsveç, Irak, Gürcistan, Almanya ve Amerika gibi dünyanın farklı ülkelerinde hüviyetleri belirtilmemiş çok sayıda nüshası bulunduğu görülmektedir. Nevâyî'nin divan sayısının fazla olması, bunların bir arada istinsah edilmeleri ve müstensihlerin bu konudaki şahsi tutumları, bu nüshaların niteliklerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır (Eraslan, 2022: 723-893).

Bu çalışmada Nevâyî'nin bahsi geçen dört Türkçe divanından birisi olan *Nevâdirü's-Şebâb*'in bugüne kadar bazı yazma eser katalogları, yazma eserler hakkında yapılan bazı çalışmalar ve divan hakkında yapılmış bazı çalışmalarda² bilgisi verilen nüshalarının imkân dâhilinde tespit, tavsif ve tetkikinin yapılarak bu konudaki bilgilerin güncellenmesi amaçlanmıştır. Bunun için öncelikle *Nevâdirü's-Şebâb*'in nüshalarının bizzat edinilerek incelenmesine gayret edilmiştir. Edinilen nüshalar (Türkiye'de bulunan 8 nüsha ile İran, Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa ve Vatikan'da bulunan 6 nüsha)'dan elde edilen bilgiler, bu nüshalar hakkında kaynaklarda verilen bilgilerle karşılaştırılmış; varsa yanlış bilgiler düzeltilmiş ve eksik bilgiler tamamlanmıştır. Nüshalar hakkında daha ayrıntılı ve doğru bilgilere ulaşmak için elde edilen bütün kaynaklardaki bilgiler mümkün olduğunca birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bunun yanında İngilizce, Rusça, Özbekçe ve İtalyanca olan yazma eser katalogları incelenmiş ve bunların yazarlarının nüshalar hakkındaki notları çevrilerek çalışmamıza eklenmiştir. Bu suretle bizzat edinilen nüshalar ve bahsedilen çalışmalardaki bilgiler doğrultusunda *Nevâdirü's-Şebâb*'in bilgilerine ulaşılan bu nüshalardaki varlığı irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *Nevâdirü's-Şebâb*'in bir nüshası olduğu veya içerisinde *Nevâdirü's-Şebâb*'dan şiirlerin yer aldığı; Özbekistan (21), Türkiye (8), İran (8), Rusya (6), İngiltere (3), Gürcistan (2), Almanya (1), Amerika (1), Azerbaycan (1), Fransa (1), Hindistan (1), İskoçya (1), Macaristan (1), Tacikistan (1), Türkmenistan (1)'da bulunan 57 nüsha ile kataloglarda *Nevâdirü's-Şebâb* olarak yanlış kaydedildiği görülen 2 nüsha, ülkelere ve bu ülkelerde bulunan nüsha sayısına göre çoktan aza doğru sıralanarak ele alınmıştır. Bu nüshaların her biri hakkında edinilen bilgiler; yazma eserin kaydedilen adı, müstensihi, istinsah yeri, istinsah yılı, varak sayısı, içerik vb. temel alt başlıklara göre verilmiştir. Bu başlıklardan herhangi birinde herhangi bir bilgi mevcut değilse o başlık yazılmamıştır. *Külliyât* veya *Çehâr Dîvân* şeklinde olan nüshalarda, eserlerin başı ve sonuna dair verilen bilgilerde varsa mümkün mertebe *Nevâdirü's-Şebâb*'in ilgili kısımları belirtilmeye çalışılmıştır.

¹ Eraslan (2022: 885), bu hususta 1288 nüsha ve bu nüshalar hakkındaki çeşitli bilgileri ele alıp değerlendirmiştir.

² Metin Karaörs tarafından 2006'da "Alî Şîr Nevâyî Nevâdirü's-Şebâb" adı ile divanın tenkitli metni neşredilmiş ve bu eserin giriş bölümünde divanın 11 nüshası hakkında bilgi verilmiştir (Karaörs, 2006: XIV-XVIII).

1. İçerisinde *Nevâdirü's-Şebâb*'ın Bulunduğu Tespit ve Teyit Edilen Nüshalar

1.1. Özbekistan'da Bulunan Nüshalar

Nevâdirü's-Şebâb'ın Özbekistan'da yer alan nüshaları hakkındaki bilgiler, Hakimov (1983) ve Semenov (1954)'un çalışmalarından edinilmiştir. Hakimov (1983: 51-57)'un çalışmasında sırasıyla 147, 169, 1064, 154, 150-11, 2677/1 envanter numaralarıyla *Hazâyinü'l-Me'ânî* adıyla verilen nüshalar ile Hakimov (1983: 64-114)'un yine aynı çalışmasında *Terma Dîvân* ve *Gazeliyyât* adıyla verilen çok sayıdaki nüshada *Nevâdirü's-Şebâb* veya bundan alıntılanan şürlere yer verildiği düşünülmektedir. Ancak ulaşılan mevcut kaynaklar ve bilgiler dâhilinde bu eserlerde *Nevâdirü's-Şebâb*'ın varlığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamadığı için bunlar, çalışmamıza dâhil edilmemiştir. Ayrıca Özbekistan Fenler Akademisi el-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü'nde 1995 envanter numarasıyla *Nevâdirü'n-Nihâye* olması gerekirken *Nevâdirü's-Şebâb* olarak kaydedilen esere de çalışmamızda yer verilmemiştir (Semenov, 1954: 224-225; Levend, 1966: 2; Eckmann, 1970: 255; Eraslan, 2022: 736).

Bahsi geçen nüshalar dışında Özbekistan'da *Nevâdirü's-Şebâb* ile ilgili görülen 21 nüsha tespit edilmiştir. Bunlardan 4004 envanter numarasıyla Fenler Akademisi el-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü'nde müstakil olarak *Nevâdirü's-Şebâb* adıyla bulunan ve 1248 envanter numarasıyla Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi'nde *Külliyât* adıyla bulunan iki eser dışındaki diğer eserlerin, *Hazâyinü'l-Me'ânî* ve *Çehâr-Dîvân* adıyla kayıtlı olduğu görülmektedir.

Hazâyinü'l-Me'ânî adı ve niteliğinde olan, *Nevâdirü's-Şebâb* da dâhil olmak üzere Nevâyî'nin dört divanının ayrı bölümler hâlinde yer aldığı nüshaların altısı, 143, 152, 164, 312, 1261 ve 2825 envanter numarası ile Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü)'nde bulunmaktadır. Yine aynı yerde 448 envanter numarasıyla bulunan nüshada ise Nevâyî'nin dört divanı karışık olarak yer almaktadır. Bunların istinsah tarihleri, genel olarak XIX. yüzyıldır ve bunlardan sadece (312, 164, 448 envanter numaralı olan) üçünün müstensihisi ve (164 envanter numaralı olan) bir tanesinin istinsah yeri hakkında bilgi mevcuttur.

Bununla birlikte Fenler Akademisi el-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü'nde *Çehâr-Dîvân* adıyla on iki nüsha bulunmaktadır. Bunlardan yalnız 677, 185/V, 1486 ve 1715 envanter numaralı dört nüshada divanlara ayrı ayrı yer verildiği tespit edilmiştir. Bu nüshalardan envanter numarası 149/II, 185/V, 1060, 1709, 1230, 1715, 2999, 4494 ve 5035 olanların XIX. yüzyıl; envanter numarası 1315/I ve 1486 olanların XVII. yüzyıl ve envanter numarası 677 olanın XV. yüzyılın sonu veya XVI. yüzyılın başında istinsah edildiği kaydedilmiştir. Yine bunlardan 1709, 1715, 1230 ve 2999 envanter numaralı dört tanesinin müstensihisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmadığı saptanmıştır.

1.1.1. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 1248

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 37-39; Eraslan, 2022: 881):

Adı: Külliyât

Müstensih: Dâmla Abdullâh veled Dâmlâ Muhammed Murâd/ Îşân-hâce ibn Kubâd-hâce Îşân

İstinsah Yılı: 1327/1909

Varak Sayısı ve Numaraları: 384/1b-384a

Ebatları: Nüshanın ebadı, 31x50 ve metnin ebadı, 18,5x38,5 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İyi muhafaza edilen nüsha, İranî-Harezmi tarzında kusursuz bir nesta'lik hatla yazılmıştır. Nüsha, Hive Hanı Seyyid Muhammed Rahîm Bahadır Hân-ı Sâni fermanıyla 1327/1909'da bir yıllık bir sürede istinsah edilmiştir. Nüshada *Garâyibü's-Sıgar* ve *Nevâdirü'ş-Şebâb* divanı, Dâmla Abdullâh veled-i Dâmlâ Muhammed Murâd tarafından; *Bedâyi'u'l-Vasat*, *Fevâ'idü'l-Kiber*, *Hayretü'l-Ebrâr*, *Ferhâd u Şîrîn*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Seb'a-i Seyyâr*, *Sedd-i İskenderî* ve *Lisânü't-Tayr* ise İşân-hâce ibn Kubâd-hâce İşân tarafından istinsah edilmiştir. Her iki kâtibin de yazım tarzı birbirine yakındır. Nüshadaki metinler, dört sütun hâlinde yazılmıştır. Bu sütunlar güzel yaldızlı bir cetvelle çerçevlenmiştir. Nüshada "‘amel-i Muhammed Rahîm-i şahhâf" ifadesi bulunmaktadır.

İçerik: 1b-4a *Bedâyi'u'l-Bidâye dîbâcesi*, 5b-47b *Garâyibü's-Sıgar*, 49b-88b *Nevâdirü'ş-Şebâb* (49b-84b 640 gazel, 84b 1 müstezâd, 84b-85a 2 muhammes, 85ab 1 tercî-i bend, 85b-86a 1 terkîb-i bend, 86ab 1 kaside, 86b-87b 35 kıt'a, 87b-88a 29 rubâî, 88ab 20 muammâ), 93b-137b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 139b-181b *Fevâ'idü'l-Kiber*, 182b-209b *Hayretü'l-Ebrâr*, 210b-249b *Ferhâd u Şîrîn*, 250b-274b *Leylâ vü Mecnûn*, 275b-308a *Seb'a-i Seyyâr*, 309b-358a *Sedd-i İskenderî*, 359b-384a *Lisânü't-Tayr*.

1.1.2. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 143

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 43-45; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

İstinsah Yılı: 1234/1819

Varak Sayısı ve Numaraları: 517/1b-517a

Satır Sayısı ve Ebatları: 22 satırdır. Nüshanın ebadı, 23,5x40 ve metnin ebadı, 11x30,5 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, nesta'lik hatla yazılmıştır. Nüshanın yeşil cildi kalın kartondandır. Nüsha, siyah mürekkeple ve nüshadaki başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshada *Nevâdirü'ş-Şebâb* ve *Bedâyi'u'l-Vasat* divanlarının sonunda ((261b, 389a) 1234/1819 tarihi kayıtlıdır. Nüshada boş varaklar mevcuttur ve nüshanın hasarlı varakları tamir edilmiştir. Nüshada dört divan ayrı ayrı ve iki sütun olacak şekilde yer almaktadır.

İçerik: 1b-6a *Bedâyi'u'l-Bidâye dîbâcesi*, 7b-139a *Garâyibü's-Sıgar*, 140b-261b *Nevâdirü'ş-Şebâb* (140b-250b 644 gazel, 250b-251a 1 müstezâd, 251a-252a 2 muhammes, 252a-254a 1 tercî-i bend, 254a-255a 1 terkîb-i bend, 255a-257a 1 kaside, 257a-259b 35 kıt'a, 259b-261a 29 rubâî, 261a-b 20 muammâ), 262b-389a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 390b-517a *Fevâ'idü'l-Kiber*.

1.1.3. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 152

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 42-43; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

İstinsah Yılı: 1231/1816

Varak Sayısı ve Numaraları: 254/1b-254b

Satır Sayısı ve Ebatları: 23 satırdır. Nüshanın ebadı, 28x46,5 ve metnin ebadı, 17x33,5 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, dört sütun hâlinde nesta'lik hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshada metinler cetvelle çerçevelenmiş ve bazı şiirler haşiyeye kısmına yazılmıştır. Nüshada *Garâyibü's-Sıgar* divanının sonunda 1231/1816 tarihi kayıtlıdır. Tamir gören nüshanın bazı sayfaları boştur. Nüshada dört divan ayrı ayrı yer almaktadır.

İçerik: 3b-7a *Bedâyi'u'l-Bidâye dîbâcesi*, 8b-66a *Garâyibü's-Sıgar*, 68b-130b *Nevâdirü's-Şebâb* (68b-125b 616 gazel, 125b 1 müstezâd, 125b-126b 3 muhammes, 126a 1 müseddes, 126b-127b, tercî-i bend, 127b-128a 1 terkîb-i bend, 128b-129b 34 kıt'a, 129b-130b 45 muammâ), 132b-188b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 190b-254b *Fevâyidü'l-Kiber*.

1.1.4. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 312

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 45-46; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

İstinsah Yılı: 1250-51/1835-36

Müstensih: Muhammed

Varak Sayısı ve Numaraları: 458/1b-459b

Satır Sayısı ve Ebatları: 22-23 satırdır. Nüshanın ebadı, 30x54 ve metnin ebadı, 12,5x32 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, siyah mürekkep ve nesta'lik hat ile yazılmıştır. Metin, zer-hal cetvel içerisinde yer almaktadır. *Bedâyi'u'l-Vasat* ve *Fevâyidü'l-Kiber*'in sonunda (242b, 360b) çok güzel zer-hal levha vardır. Nüshada dört divan, ayrı ayrı ve iki sütun hâlinde yer almaktadır. Nüshanın istinsah yılı ile ilgili *Garâyibü's-Sıgar*'ın sonunda (128a) 1250/1834-35 ve *Nevâdirü's-Şebâb*'in sonunda (241b) 1251/1835-36 tarihleri kaydedilmiştir. Yine *Nevâdirü's-Şebâb*'in sonunda (241b) nüshanın müstensihi olabilecek kişi olarak Muhammed ismi geçmektedir. Nüshada dîbâcenin bir varağı *Garâyibü's-Sıgar* ve *Nevâdirü's-Şebâb* divanlarının levha yazılan başlangıç varakları yırtılıp alınmıştır ve *Fevâyidü'l-Kiber* divanında da eksik varaklar vardır.

Başı (1a):

Şefî' itgil anı câvid İlâhî

Mini hem koymağıl nevmîd İlâhî

(2b): Dîvân tapılğay kim anda ma'rifet-âmîz bir gazel tapılmağay

İçerik: 1a-2b *Bedâyi'u'l-Bidâye dîbâcesi*, 3a-128a *Garâyibü's-Sıgar*, 129a-241b *Nevâdirü's-Şebâb* (129a-241b 598 gazel, 232a 1 muhammes, 232a-234a 1 tercî-i bend, 234a-235a 1 terkîb-i bend, 235a-237a 1 kaside, 237a-239b 33 kıt'a, 239b-241a 29 rubâî, 241a-b 18 muammâ), 242b-359a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 360b-459b *Fevâyidü'l-Kiber*.

1.1.5. Fenler Akademisi Nevâî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 1261

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 46-48; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

İstinsah Yılı: 1254/1838

Varak Sayısı ve Numaraları: 495/1b-495a

Satır Sayısı ve Ebatları: 22 satırdır. Nüshanın ebadı, 30x52 ve metnin ebadı, 12x31 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İyi muhafaza edilen nüsha, siyah mürekkep ve nesta'lik hat ile yazılmıştır. Nüshanın cildi; kırmızı, kalın kartonlu ve beş damgalıdır. Nüshanın sonunda (495a'da) müstensih tarafından yazılan yarım sayfalık hâtime mevcuttur. Burada nüshanın istinsah tarihi hariç müstensihin kimliği, nüshanın kimin isteğiyle nerede yazıldığına dair hiçbir bilgi yoktur. Yine buradan bu nüshanın *Hazâyinü'l-Me'ânî*'nin istinsah edilen üç yüz nüshasından birisi olduğu anlaşılmaktadır. Nüshanın muhtelif sayfalarında Arapça ve Rusça (Dadabaev Gabduhalik Hadji-1906) yazılı mühürler bulunmaktadır. Dîbâce ve her bir divanın başında (16b, 86b, 118b, 119a, 240b, 241a, 369b, 370a) XIX. asra özgü levhalar bulunmaktadır. Ayrıca her divanın başlangıcındaki iki sayfada (8b-9a, 118b-119a, 240b-241a, 369b-370a) zer-hal cetvel yer almakta ve nüshadaki metinler de zer-hal cetvel içerisine yazılmıştır. Nüshada gazeller, birbirinden zer-hal cetvelle ayrılmış ve iki sütun hâlinde düzenlenmiştir.

Başı (7a): Mesnevi

İy köngül bakmağıl cihân işige

Bu cihân kılmadı vefâ kişige

(7a) Mesnevinin Sonu:

Niçe kün çünki ser-bülend itti

Mürg dâmuğa pây-bend itti

İçerik: 1b-7a *Bedâyi'u'l-Bidâye dîbâcesi*, 7a mesnevi, 117b *Garâyibü's-Sıgar*, 118b-239b *Nevâdirü'ş-Şebâb* (118b-228b 641 gazel, 228b-229a 1 müstezâd, 229a-230a 2 muhammes, 230a-232a 1 tercî-i bend, 232a-233a 1 terkîb-i bend, 233a-234b 1 kaside, 234b-237a 34 kıt'a, 237a-239a 29 rubâî, 239a-b 20 muammâ), 240b-368a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 369b-495a *Fevâ'idü'l-Kiber*.

1.1.6. Fenler Akademisi Nevâî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 2825

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 48-49; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

İstinsah Yılı: 1273/1856-1857

Varak Sayısı ve Numaraları: 300/1b-300b

Satır Sayısı ve Ebatları: 19 satırdır. Nüshanın ebadı, 29x46 ve metnin ebadı, 18x32'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İyi muhafaza edilen nüsha, nesta'lik hatla yazılmıştır. Nüshanın müstensihi ve istinsah yeri hakkında bilgi yoktur. Nüshanın istinsah tarihi,

üçüncü ve dördüncü divanların sonunda (231a ve 300b) 1273/1856-57 olarak kaydedilmiştir. Nüshada metin kara siyah; kıta serlevhaları ve rubâiler dışındaki bütün şiirlerin maktaları kırmızı siyah renkte yazılmıştır. Nüshada kırmızı cetvel içerisine alınan metinler, dört sütun hâlinde düzenlenmiştir. Nüshanın cildi, kalın kartonlu, damgalı ve üzerinde “‘amel-i ni‘met qarî sahhâf” ifadesi yazılıdır.

İçerik: 1b-80a *Garâyibü's-Sıgar*, 81b-164b *Nevâdirü's-Şebâb* (81b-156a 652 gazel, 156a 1 müstezâd, 156a-157a 3 muhammes, 157a-b 1 müseddes, 157b-159a 1 tercî-i bend, 159a-160a 1 terkîb-i bend, 160a-163a 50 kıt'a, 163a-164b 29 rubâi), 165b-231a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 231b-300b *Fevâyidü'l-Kiber*.

1.1.7. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 164

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 49-51; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

Müstensih: Mollâ Mukîm Semerkandî ibn Ustâ Babacan

İstinsah Yeri: Taşkent

İstinsah Yılı: 1274/1857-58 (?)

Varak Sayısı ve Numaraları: 412/2b-412b

Satır Sayısı ve Ebatları: 21 satırdır. Nüshanın ebadı, 27x48 ve metnin ebadı, 14x34 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha nesta'lik hatla yazılmıştır. Nüshanın cildi; nakışlı, siyah ve kalın kartonludur. Nüshada dört divan ayrı ayrı ve iki sütun hâlinde kaydedilmiştir. Nüshanın müstensihî hakkında *Bedâyi'u'l-Vasat* divanının sonunda (340a) şu ifade yer almaktadır: Mollâ Mukîm-i Semerkandî ibn Ustâ Babacan. Memleket-i Taşkend'dir dükkân-ı bezzâî bāncām resîd in nüsha....dır. Nüshanın istinsah tarihi kaydedilmemiştir ancak 413b sayfasında eserin sahibi tarafından yazılan “şâhibeş Mollâ Maḥmūd sene 1274/1857-58” ibaresi yer almaktadır. Metin için kırmızı siyah renkte gösterişsiz cetvel çizilmiştir. Her iki sayfada da haşiye tarafında kırmızı çerçeve vardır. Nüshanın başı ve sonundan bir iki varak zarar görmüş olsa da nüsha, genel olarak iyi durumdadır.

İçerik: 2b-139b *Garâyibü's-Sıgar*, 141b-273b *Nevâdirü's-Şebâb* (141b-257b 636 gazel, 257b-258a 1 müstezâd, 258a-259a 3 muhammes, 259a-260b 2 müseddes, 260b-261b 1 tercî-i bend, 261a-267a 1 sakî-nâme, 268a-270b 41 kıt'a, 271a-272b 31 rubâi, 273a-b 16 muammâ), 274b-340a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 341b-412b *Fevâyidü'l-Kiber*.

1.1.8. Fenler Akademisi Nevâyî Edebiyat Müzesi (H. S. Süleymanov Yazmaları Enstitüsü), nr. 448

Yazma Esere Ait Bilgiler (Hakimov, 1983: 52-53; Eraslan, 2022: 742):

Adı: *Hazâyinü'l-Me'ânî*

Müstensih: Abdülkerîm

İstinsah Yılı: Muhtemelen XVIII. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 551/1b-551b

Satır Sayısı ve Ebatları: 17 satırdır. Nüshanın ebadı, 14x24 ve metnin ebadı, 7x16,5 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, iki sütun hâlinde nesta'lık hat ile yazılmıştır. Metin siyah, serlevhalar ise kırmızı siyah renkle yazılmıştır. Nüşhada Nevâî'nin dört divanı karışık olarak yer almaktadır. Gazellerde her bir harfte serlevha bulunmaktadır. Gazellerin hangi divana ait olduğu serlevhaların üzerine yazılan "*Garâyibdin, Nevâdiridin, Bedâyi'din, Fevâyiddin*" ifadeleriyle belirtilmiştir. 4a-b, 151a, 159 a, 350b, 483b, 493b sayfalarında sonradan başkası tarafından haşiyeye yazılan gazeller olduğu görülmektedir. İyi muhafaza edilen nüsha, bir defa tamir edilmiştir.

İçerik: Nüşhada; (1b-512a) 2016 gazel; (512a-513b) 4 müstezâd, (513b-519a, 522b-523b) 10 muhammes, (519a-522b, 523b-524a) 5 müseddes, (524b-525a) 1 müsemmen, (525b-536b) 4 tercî-i bend, (536b-541a) 1 mesnevi, (541a-542b) 1 terkîb-i bend, (542b-551b) 1 sakî-nâme bulunmaktadır.

1.1.9. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 4004

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 227; Eraslan, 2022: 752):

Adı: *Nevâdirü's-Şebâb*

İstinsah Yılı: 1231/1815-16

Varak Sayısı ve Numaraları: 245/1b-245

Ebatları: 15x20,5 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Filigranlı kâğıda vasat bir Türkistan nestalîk hattıyla yazılmıştır. Divan kısmı, iki sütun hâlinde ve alfabetik olarak düzenlenmiştir.

İçerik: 1b-31a dîbâce, 31b-33a boş bırakılmıştır ve bazı karalamaları içermektedir. 33b-237b'da divan, 237a-245a'da da ayır gazel ve rubaîler mevcuttur.

1.1.10. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 677

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 207; Boltabayev, 2022: 41; Eraslan, 2022: 738):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XV. yüzyılın sonu-XVI. yüzyılın başı

Varak Sayısı ve Numaraları: 243/1b-243b

Satır Sayısı ve Ebatları: 27 satırdır. Ebadı, 27x38,5 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Güzel bir nesta'lık hatla yazılmıştır. Nüşhada dîbâce, diğer bölümlerden farklı olarak bütünüyle yaldızlı olan sayfalara yazılmıştır. Nüşhada metin, mavi renk ve yaldızla çerçevelelenerek dört sütun şeklinde düzenlenmiştir. Metnin yazıldığı alan kenar boşluklarından farklı bir şekilde ince sırlıdır. Nüshanın istinsah tarihi, yazı ve kâğıt özelliklerinden hareketle tahmin edilmiştir.

İçerik: 1b-4b dîbâce, 5b-66b *Garâyibü's-Sıgar*, 67b-125b *Nevâdirü's-Şebâb*, 126b-181b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 182b-243b *Fevâ'idü'l-Kiber*.

1.1.11. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1315/I

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 208; Eraslan, 2022: 741):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XVII. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 634/1b-634a

Ebatları: 22,5x38 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Çok güzel bir nesta'lik hatla renkli keten kâğıda yazılan güzel bir nüshadır. Metin, iki sütun hâlinde sayfalara yerleştirilerek altın ve renkli çizgilerle çerçevlenmiştir. Nüshanın birçok yerinde minyatürler için boş alanlar bırakılmıştır. Nüshada dîbâce, "Feşâhat dîvânının᠒ gazel-serâyıları tab' ma᠒zenidin şûrîde-hâl 'aşıklar hırmen-i cânı..." ifadeleriyle başlamaktadır. Dîbâcede "Ebu'l-gazi Sultan Hüseyin-i Bahâdır Han için manzum ve mensur olarak yazılmış övgü ifadeleri mevcuttur. Nüshada *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü's-Şebâb* ve *Bedâyi'u'l-vasat*'tan şiirler karışık olarak yer almaktadır.

İçerik: 1b-7b dîbâce, 8b-634a gazeller.

1.1.12. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1486

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 209; Eraslan, 2022: 752):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XVII. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 249/1b-249b

Ebatları: 22x33 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İyi bir nesta'lik hatla yazılan nüsha, dört divanın birbirini takip ettiği bir sıraya göre dört sütun olacak şekilde düzenlenmiştir. Nüshanın sonundaki birkaç varak eksiktir.

İçerik: 1b-4b dîbâce, 5b-71b *Garâyibü's-Sıgar*, 72b-132b *Nevâdirü's-Şebâb*, 134b-194b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 195b-249b *Fevâ'idü'l-Kiber*.

1.1.13. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 185/V

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 209):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: 1238/1822

Varak Sayısı ve Numaraları: 248/73b-248b

Ebatları: 26,5x46 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lık hatla yazılan nüsha, dört divanın birbirini takip ettiği bir sıraya göre dört sütun hâlinde düzenlenmiştir. Metin; geniş, renkli ve yaldızlı bir cetvelle çerçevenmiştir. Nüshada her şiirin başlangıcında çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Nüshanın istinsah tarihi, 178b' de kaydedilmiştir.

İçerik: 73b-124b *Garâyibü's-Sıgar*, 126b-178b *Nevâdirü'ş-Şebâb*, 179b-214a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 215b-248a *Fevâйдü'l-Kiber*.

1.1.14. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1715

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 209; Eraslan, 2022: 738):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

Müstensih: Muhammed Latîf b. Muhammed Şerîf

İstinsah Yılı: Muhtemelen 1239/1823-1824

Varak Sayısı ve Numaraları: 504/1b-504b

Ebatları: 22x33 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İyi bir nesta'lık hatla yazılan nüsha, dört divanın birbirini takip ettiği bir sıraya göre dört sütun hâlinde düzenlenmiştir. Nüshanın sonundaki birkaç varak eksiktir.

İçerik: 1b-4b dîbâce, 5b-131b *Garâyibü's-Sıgar*, 132b-252b *Nevâdirü'ş-Şebâb*, 253b-379b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 381b-504b *Fevâйдü'l-Kiber*.

1.1.15. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1060

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 209-210; Eraslan, 2022: 738):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: 1249/1833-34

Varak Sayısı: 375

Ebatları: 30,5x50 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, iyi bir Türkistan yazısıyla yazılmış; metin bir sayfada iki sütun hâlinde düzenlenerek altın ve mavi renkli bir cetvelle çerçevenmiştir.

İçerik: Nüshada 1315/Y'de olduğu gibi *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü'ş-Şebâb* ve *Bedâyi'u'l-Vasat*'tan şiirler karışık olarak yer almaktadır.

1.1.16. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1709

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 210; Eraslan, 2022: 739; Boltabayev, 2022: 42):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

Müstensih: Muhammed Sıddîk

İstinsah Yılı: 1254/1838-39

Varak Sayısı: 475

Ebatları: 28,5x49 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüshanın hattı, XVIII-XIX. yüzyıl Fergana ve Taşkent el yazmalarının karakteristik özelliğini taşıyan açık ve kaba bir nesta'lîktir. Metnin her sayfası, altın ve mavi renkli çizgilerle çerçevelenmiş; kenar boşlukları, kırmızı çizgilerle daire içine alınmış ve şiirler birbirinden çift çizgiyle ayrılmıştır. Dîbâce ve her divan başlangıcında yaldız ve çeşitli renklerle güzel bir şekilde büyük başlıklar yazılmış; divanların ilk sayfalarının kenarlarına farklı renkler ve yaldızla zarif bir şekilde yapılan çiçekler serpiştirilmiştir.

İçerik: 1b-6b dîbâce (1315/I'deki ile aynı), 7b-475b dört divanın tamamı.

1.1.17. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 1230

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 209-210; Eraslan, 2022: 739):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

Müstensih: Muhammed Sıddîk

İstinsah Yılı: 1254/1839

Varak Sayısı: 441

Ebatları: 31x43 cm' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, iyi bir Türkistan hattıyla yazılmış ve nüshadaki metinler, her bir sayfada iki sütun hâlinde düzenlenerek altın ve mavi renkli cetvelle çerçevelenmiştir.

İçerik: Nüshada (1315/I'de olduğu gibi) dîbâce ile *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü's-Şebâb* ve *Bedâyi'u'l-Vasat*'tan şiirler karışık şekilde yer almaktadır.

1.1.18. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 2999

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 214; Eraslan, 2022: 739):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

Müstensih: Mîr Abdulhayy-i Semerkandî

İstinsah Yılı: 1240/1824

Varak Sayısı: 396

Ebatları: 23,5x38 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, siyah ve kırmızı mürekkeple büyük ve açık Türkistan nesta'lık hattıyla yazılmıştır. Metin iki sütun (bazen dört sütun) hâlinde düzenlenmiş; gümüş ve renkli çizgilerle çerçevelenmiş ve kenar boşlukları kırmızı çizgilerle çevrelenmiştir. Nüshada metnin yazıldığı ilk iki sayfasındaki alan yaldızlıdır ve ilk sayfa, süslüdür.

İçerik: Nüsha, Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirlerden müteşekkildir ve *Garâyibü's-Sigar'* dan bir gazel ile başlamaktadır.

1.1.19. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 4394

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 214; Eraslan, 2022: 740):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

Varak Sayısı: 440

Ebatları: 14x23 cm

Hattı ve Diğer Vasıfları: Vasat bir Türkistan nesta'lık hattıyla yazılan nüsha, tamamlanmamış bir dîbâce ile başlamaktadır. Nüshada olağan hatime kısmı, istinsah tarihi ve müstensihine dair bilgilerin olmaması sebebiyle nüshanın eksik olduğu düşünülmektedir. Yine nüshanın lake cildinden dolayı onun XIX. yüzyıla ait bir Fergana el yazması olduğu kanısına varılmıştır.

İçerik: 1a-8a boş sayfalar ve dörtlükler, 8b-11b dîbâce. *Nevâdirü's-Şebâb'* dan bir gazel ile başlayan nüsha, Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirlerden oluşmaktadır.

1.1.20. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 5035

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 215; Eraslan, 2022: 740):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XIX. yüzyıl

Varak Sayısı: 439

Ebatları: 16x30 cm

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, yaygın bir Türkistan nesta'lık hattıyla yazılmıştır. Nüshanın sonu eksiktir.

İçerik: *Garâyibü's-Sigar'* dan bir gazel ile başlayan nüsha, dîbâcesiz bir şekilde Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirleri içermektedir.

1.1.21. Fenler Akademisi El-Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü/Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi nr. 149/II

Yazma Esere Ait Bilgiler (Semenov, 1954: 213; Eraslan, 2022: 740):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: 1228/1813

Varak Sayısı: 440

Ebatları: 23x34 cm

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, yaygın görülen bir Türkistan nesta'lik hattıyla yazılmıştır. Nüshadaki metinler, altın ve renkli çizgilerle çerçevelemiştir.

İçerik: 41b-48b sayfa aralığında mensur bir dîbâce bulunan nüsha, Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirlerden oluşmaktadır.

1.2. Türkiye'de Bulunan Nüshalar

Ülkemizde tamamı tarafımızdan edinilen, *Nevâdirü's-Şebâb*'in içerisinde yer aldığı sekiz nüsha tespit edilmiştir. Bu nüshalardan Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı Türkçe Yazmaları arasında olan 808 envanter numaralı nüsha ile Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı'nda kayıtlı 4056 envanter numaralı nüsha, Nevâyî'nin bütün eserlerini içeren bir *külliyât* nüshasıdır. Bununla birlikte Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı'nda 807; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı'nda 3886; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları arasında 2001 ve 5442 envanter numaralarıyla kayıtlı olan nüshaların da Nevâyî'nin divanlarından alıntılanan şiirleri karışık olarak ihtiva eden bir *külliyât-ı devâvîn* nüshası olduğu görülmektedir. Yine Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı'nda 805 envanter numarasıyla bulunan nüshanın, *Dîvân / Nevâdirü's-Şebâb* adıyla kayıtlı olduğu görülmekle birlikte bunun da Nevâyî'nin dört divanından şiirleri karışık olarak içeren bir *külliyât-ı devâvîn* nüshası olduğu saptanmıştır. Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde yer alan 42 Yu 6623 envanter numaralı nüshanın ise bahsi geçen diğer nüshalardan farklı olarak Nevâyî'nin bütün divanlarının ayrı ayrı yazıldığı bir *külliyât-ı devâvîn* nüshası olduğu tespit edilmiştir.

Nüshalardan biri (nr. 808) hariç diğerlerinin istinsah yeri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yine 3886 ve 42 Yu 6623 numaralı nüshaların müstensihisi, istinsah yeri ve istinsah yılı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Bunlardan sadece 808, 807 ve 2001 numaralı nüshaların müstensihileri hakkında malumat vardır. Envanter numaralarına göre nüshalardan bazılarının istinsah yıllarının şu şekilde olduğu görülmektedir: 808 (901/1495-96), 805 (910/1504), 807 (932/1525) 4056 (muhtemelen XVI. yy), 2001 (1252/1836) ve 5452 (1232/ 1816-17).

Nevâdirü's-Şebâb'in yapılan neşrindeki (Karaörs, 2006) gazellerin (651 gazel) çoğunluğunun bu bölümdeki nüshalarda yer aldığı müşahede edilmiştir. Bu nüshalardan 808 ve 4056 numaralı nüshada *Nevâdirü's-Şebâb*'a ait 649 gazel ve 3886 numaralı nüshada *Nevâdirü's-Şebâb*'a ait 643 gazel bulunmaktadır.

1.2.1. Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı Türkçe Yazmaları, nr. 808

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 130-142; Kut, 2020; Eraslan, 2022: 883; YEK):

Adı: *Külliyât*

Müstensih/İstinsah Yeri: Derviş Muhammed Tâkî/Herat

İstinsah Yılı: 901/1495-96³

Varak Sayısı ve Numaraları: 802/1b-802a

Satır Sayısı ve Ebatları: 27 satır ve 31,5x23,0 cm ebadındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, miklepli, dış yüzeyi kabartma yaldızlı ve güzel bir koyu. Kahverengi meşin bir cilde sahip olan nüshada metinler, âbâdî kâğıda güzel bir ta'lik hatla yazılmıştır. Nüshada 2 minyatür (1b-2a), 24 tezhipli başlık ve 30 zahriye yer almaktadır. Bu zahriyelerden 22 tanesi, yazmanın a sayfasına yazılmış ve eser ile yazar ismini; 8 tanesi ise sayfanın b yüzüne yazılmış ve eser sahibine hitaben dua ifadesini ihtiva etmektedir. Nüshanın 18b-19a, 175b-176a, 249b-250a, 422b-423a, 539b-540a, 693b-694a, 741b-742a, 773b-774a olmak üzere her iki sayfasında da zahriye olduğu görülmektedir. Yine nüshanın 1a yaprağının üst kısmında "*Külliyât-ı Nevâyî*, musavver, be-hatt-ı ta'lik, satır 27" kaydı ve I. Mahmûd'un vakıf mührü ile *Kur'ân* (7/43)'dan alıntılanan bir ayet mevcuttur. Nüshada Nevâyî tarafından yapılmış tashihler olduğu düşünülmektedir. *Külliyât'* ta bir eserin bitiminden sonra ikinci bir eser başlamadan önce eserin bittiği sayfadan sonra tamamı süslenmiş iki sayfanın ortasına her birinin ortasına çizilen dairelerden birisinin içerisine uzun ömür dileği, diğerinin içerisine de yazarın ismi ve eserin adı yazılmıştır. Nüshadaki metinler, mavi renkli ve yaldızlı çizgilerle çerçevlenmiş; satır araları, zer-efşân çizgilerle ayrılmış ve başlıklar da yine bununla çerçevlenip süslenmiştir. Nüshadaki başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Divanlardaki şiirlerin hemen hepsine başlık yazılmıştır. Muntazam bir düzende yazılan nüshada, *Nevâdirü's-Şebâb'*ın iki gazeli (72 ve 603. gazel) dışındaki diğer bütün gazel ve şiirleri mevcuttur.

Başı (482b):

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzünğ kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (539a):

Yünus

Zülf açma ki yüzünğdür manğa şem'-i meclis

Mağv kıl tün raqamın kün yüzidin ey münis (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006:

701)

Temme'l-kitâb bi-'avni'l-meliki'l-vehhâb

Allâhüm mağfir li-kâyilihi ve li-kâtibihi ve li-nâzirihî

İçerik: Nüshada Nevâyî'nin 26 eseri yer almaktadır; 2b-3b *Münâcât*, 4b-5b *Hutbe-i Devâvîn*, 6b-7b *Çihl-Hadîs*, 7b-9b *Sirâcü'l-Müslimîn*, 10b-18a *Nazmü'l-Cevâhir*, 18b-54b *Lisânü't-Tayr*, 55b-175a *Nesâyimü'l-Mahabbe*, 176b-213b *Hayretü'l-Ebrâr*, 214b-249a *Mecnûn u Leylî*, 250b-305b *Ferhâd u Şîrîn*, 306b-353b *Seb'a-i Seyyâr*, 354b-422a *Sedd-i*

³ Nüshanın istinsah tarihi, nüshadaki *Sedd-i İskenderî*'nin sonundaki ketebe kaydında 901/1495-96; *Garâyibü's-Sıgar*'ın sonundaki kayıta 902/1496-Rebî'ü'l-âhir ve *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'in sonunda 905/1499-Cemâziye'l-evvel olarak verilmiştir. Bununla birlikte *Vakfiyye*'nin zahriyesinde "gufira zünübehu" kaydı ile *Münşeât*'ın zahriyesinde "aleyhi'r-rahme" kaydı mevcuttur. Bu bilgilerle göre nüshanın yazımının Nevâyî hayattayken başladığı; ancak ölümünden sonra tamamlandığı ve *Vakfiyye*'den sonraki beş eserin Nevâyî'nin ölümünden sonra istinsah edildiği kanısına varılmaktadır (Kut, 2020: 17-18).

İskenderî, 423b- 481b *Garâyibü's-Sıgar*, 482b-539a *Nevâdirü's-Şebâb*, 539b-596a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 597b-658a *Fevâyidü'l-Kiber*, 659b-693a *Mecâlisü'n-Nefâyis*, 694b-718a *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ*, 719b-733b *Târîh-i Mülûk-ı Acem*, 734b-737b *Hâlât-ı Seyyîd Hasan Big*, 738a-741a *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*, 742b-749b *Vakfiyye*, 750b-757b *Mîzânü'l-Evzân*, 758b-773a *Hamsetü'l-Mütehâyirîn*, 774b-781b *Muhâkemetü'l-Lugateyn*, 782b- 802a *Münşe'ât*.

1.2.2. Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, Türkçe Yazmaları, nr. 805⁴

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 170-71; Eraslan, 2022: 744; YEK):

Adı: *Dîvân/Nevâdirü's-Şebâb*

İstinsah Yılı: 910/1504

Varak Sayısı ve Numaraları: 184/1b-184a

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı, değişiklik göstermekle birlikte 14'tür. Cilt ölçüleri 24,6x15,8 ve yazı alanının ölçüsü 15,7x9,1 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Âbâdî kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. Metinler, iki sütun hâlinde düzenlenmiş ve yaldızla çerçevellenmiştir. Nüshada genel olarak şiirlerin başlıklarına yer verilmiştir. Bu başlıklar; mavi ve kırmızı renkle tezhipli, cetvelli ve ortaya yazılmıştır. Nüshanın 1b, 2a, 7b, 24a, 39a, 57b, 81b, 112a, 124b, 151a, 170b ve 180b sayfasında 12 minyatür yer almaktadır. "Cilt, dışı lâke, koyu kahverengi üstünde yaldız çizgilerle süslü, şemse ve köşelikleri sarı kabartma, cildin içi lâke, resimlerle süslüdür." Nüshada 2b sayfasının kenarında III. Osman'ın vakıf mührü bulunmaktadır. Nüshada şiirlerin sıralamasında belirli bir düzen takip edilmemiş ve bazı harflerin noktaları da yazılmamıştır.

Başı (2b):

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüñg kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (184a):

'Âlem bar imiş Nevâyîyâ şür-engîz

'Âlem dağı il baştın ayak reng-âmîz

'İşk ister imiş sini 'adem mışrı sarı

Barğıl ki irür yir tilegen yirde 'azîz (*Garâ'ibü's-Sıgar* 778) (Kut, 2003a: 547)

İçerik: Nüshada *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü's-Şebâb*, *Bedâyi'u'l-Vasat*, *Fevâyidü'l-Kiber*'den karışık vaziyette şiirler bulunmaktadır. 2b-183b sayfaları arasında 683 adet gazel ve 183b-184a sayfaları arasında da 6 adet rubâî bulunmaktadır. Nüshada *Nevâdirü's-Şebâb'* dan 286 gazel mevcuttur.

1.2.3. Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, nr. 807

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 146; Eraslan, 2022: 743; YEK):

⁴ Bu nüsha, M. Karaörs (2016: XVI)'ün de belirttiği gibi müstakil bir *Nevâdirü's-Şebâb* nüshası değil diğer üç divandan da şiirlerin karışık olarak yer aldığı bir *devâvîn* nüshasıdır. Dolayısıyla eserin adı, "*Dîvân/Nevâdirü's-Şebâb*" olarak yanlış kaydedilmiştir.

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

Müstensih: Neşâtî

İstinsah Yılı: 932/1525

Varak Sayısı ve Numaraları: 515/1b-515a

Satır Sayısı ve Ebatları: 15-16 satırdır. Cilt ebadı, 29,2x18cm ve metnin ebadı 18,5x12 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Âbâdî kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. Zahriyesi olmayan nüshanın 3a sayfasının kenarında I. Mahmud'un vakıf mührü vardır. Şiirler, cetvelle birbirinden ayrılan üç sütun içerisine yazılmıştır. Metinlerin kenarları mavi ve yıldızlı çizgilerle çerçevelenmiştir. Şiir başlıkları mavi renk ve altın rengiyle yazılmıştır. Nüshada diğer nüshalara nazaran yazılış farklılıkları mevcuttur.

Başı:

Eşrağat min 'aksi şemsi'l-ke'si envârü'l-hüdâ

Yâr 'aksin meyde kör dip câmdın çıktı şadâ (*Garâ'ibü's-Sıgar* 1/1) (Kut, 2003a: 27)

Sonu:

Yâ dâhil-i zümre-i hâş ile mini

Yâ renc-i 'avâmdın hâlâş ile mini (*Garâ'ibü's-Sıgar* 861) (Kut, 2003a: 668)

İçerik: Nüshada Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirler, karışık olarak yer almaktadır. 2b-465b gazeller (2449 adet), 456b-467b müstezâd, 467b-476a muhammes, müseddes, 476a-483b tercî-i bend, 483b-493b mesnevi-/sâkî-nâme, 494a-497a mesnevi/şikayet-nâme, 497a-498a terkîb-i bend, 498b-500a kaside, 500b-512a kıt'a, 512a-515a rubâî.

1.2.4. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı, nr. 3886

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 151-152; Eraslan, 2022: 744):

Adı: *Külliyât-ı Devâvin*

Varak Sayısı ve Numaraları: 645/1b-645a⁵

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı genel anlamda 19'dur. Nüsha ebadı, 27x14,6 cm ve metnin ebadı, 19,8x9x9 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Âbâdî kâğıda ta'lik hatla yazılan nüsha, ortasında yaldızsız küçük bir şemse bulunan, miklebi kopmuş ve sonradan tamir görmüş düz kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Nüshanın zahriye kısmında I. Mahmud'un vakıf mührü vardır ve nüshada herhangi bir başlık mevcut değildir. Metni çevreleyen herhangi bir çerçeve ve cetvel yoktur. Nüshada dîbâce bölümünün girişinde "Bismi'llâhî'r-rahmânî'r-rahîm ve bihi nesta'in" ifadesinden sonra "Dîbâce-i dîvân evvel mevsûm be-Bedâyi'u'l-Bidâye ki mevsûm est be-Garâ'ibü's-Sıgar" ifadesi yer almaktadır. Nüshada sadece gazellerin makta beyitlerinin mısraları alt alta yazılmıştır. Nüsha, Nevâyî'nin dört divanından şiirleri karışık olarak ihtiva etmektedir. Nüshadaki şiirlerin hangi divandan olduğu, genel olarak önceki gazelin makta beytinin sağ tarafına

⁵ Agâh Sırrı Levend (1958: 151-152), eserin 653 sayfa olduğunu belirtmiştir; ancak gerek eserin numaralandırılmasındaki karışıklık gerekse *Nevâdirü'ş-Şebâb*'in 163-169. gazelleri arasındaki 7 gazelin eksik olmasından eserin 8 sayfasının eksik olduğu kanısına varılmıştır.

Ali Şîr Nevâyî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Adlı Divanının Nüshaları Hakkında Bir Derleme ve Tasnif Çalışması

"*Garâyib*", "*Nevâdir*", "*Bedâyi*", "*Fevâyid*", sol tarafına ise "-dın/-din" ekinin yazılmasıyla "*Garâyibdin*", "*Nevâdiridin*", "*Bedâyi'din*", "*Fevâyiddin*" şeklinde kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Şiirlerin hangi divana ait olduğu bu şekilde belirtilmiş olsa da bunlardan bazılarının yanlış olduğu görülmüştür.

Başı (17b):

Eşrağat min 'aksi şemsi'l-ke'si envârü'l-hüdâ

Yâr 'aksin meyde kör dip câmdın çıktı şadâ (*Garâyibü's-Sıgar* 1/1) (Kut, 2003a:

27)

Sonu (645a):

Her niçe itikrek eyledim hâmemni

Ol hâme kararâğ eyledi nâmemni (*Garâ'ibü's-Sıgar* 866) (Kut, 2003a: 569)

İçerik: Nüshada Nevâyî'nin dört divanı karışık şekilde yer almaktadır: 1b-11b dîbâce, 11b-16a *Çihl-Hadîs*, 17b-623a dört divandan şiirler, 623b-645a *Vakfiyye*. Bu nüshada *Nevâdirü's-Şebâb*'dan 643 gazel bulunmaktadır.

1.2.5. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Kitaplığı, nr.4056

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 142-146; Kut, 2020: 60-61; Eraslan, 2022: 883):

Adı: *Külliyât*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XVI. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 784/1b-781a (boş sayfalar çıkarılınca 778 sayfadır)

Satır Sayısı ve Ebatları: Nüshanın ebadı, 36x24 cm ve metnin ebadı, 26,4x17x4 cm'dir. Satır sayısı manzum eserlerde ilk sayfada 22, sonraki sayfalarda da 27'dir. Mensur eserlerde ise satır sayısı 29'dur.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, ta'lik hatla yazılmıştır. "Cilt rengi solmuş siyah meşin, şemse ve köşelikler yaldızlı gömme, kenarları yaldız zencirek ve çizgilerle çerçevesi; cildin içi vişne çürüğü meşin, şemse ve köşelikler siyah üzerine yaldızlı, kenarları kuru istampa zencirek ve yaldız çizgilerle çerçevesi; miklepli, miklebin içi dışı kabın içi ve dışı gibi" dir (Levend, 1958: 142). Miklebin sırtı ve sırtının içinde yaldız çerçevesi, küçük şemse ve köşeli 5 kitabe var, cilt sonradan tamir görmüş; fakat yine yıpranmıştır. Zahriye kısmında I. Mahmud'un vakfiyesi ve mührü, ortada çerçeve içinde kırmızı mürekkeple "Fihrist-i tertîb-i külliyât" başlığı altında külliyattaki eserlerin adları yazılıdır. Nüsha başlıkları tezhiplidir, tezhiplerin ortasında kitabe içinde beyaz yazıyla eserin adı yazılıdır. Bahis başlıkları ile mensur eserlerde has adlar, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmış; gazel başları ortada siyah ve yaldızlı çizgilerle çerçeve hâlinde ayrılmış; ancak başlık olarak hiçbir şey yazılmamıştır. Sayfa kenarları mavi, siyah ve yaldızlı çizgilerle çerçevesi; mısra araları cetvellidir.

Başı (470b): Divân-ı sâni *Nevâdirü's-Şebâb*

Zihî zühür-ı cemâlinġ kuyaş kibi peydâ

Yüzünġ kuyaşıġa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (527b): Yunus

Zülf açma ki yüzünġdür manġa şem'-i meclis

Mağv kıl tün raqamın kün yüzidin ey münis (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006: 701)

İçerik: Nüshadaki tahmini beyit sayısı 83984'tür. Boş varaklar haricinde nüsha içerisinde yer alan eserler şu şekildedir: 1b-2b *Münâcât-nâme*, 3b-4a *Çihl-Hadîs*, 5b-9a-10b *Nazmü'l-Cevâhir*, 6b-8b *Sirâcü'l-Müslimîn*, 17b-51a *Lisânü't-Tayr*, 52b-163a *Nesâyimü'l-Mahabbe*, 164b-203a *Hayretü'l-Ebrâr*, 203b-260b *Ferhâd u Şîrîn*, 261b-295a *Mecnûn u Leylî*, 295b-341b *Seb'a-i Seyyâr*, 342b-40b *Sedd-i İskenderî*, 408b- 411a *Hutbe-i Devâvîn*, 412b-469b *Garâyibü's-Sıgar*, "470b-527b *Nevâdirü's-Şebâb*", 528b-582b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 583b- 645a *Fevâyidü'l-Kiber*, 646b-656b *Mîzânü'l-Evzân*, 657b-688a *Mecâlisü'n-Nefâyis*, 689b-703b *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*, 704b-728a *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ*, 728b-742b *Târîh-i Mülûk-ı Acem*, 743b-746b *Hâlât-ı Mir Seyyîd Hasan*, 746b-750a *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*, 751b-755b *Vakfiyye*, 756b-772b *Münşe'ât*, 773b-781a *Muhâkemetü'l-Lugateyn*. Nüshada *Nevâdirü's-Şebâb*' dan 649 gazel ve diğer türdeki şiirler mevcuttur.

1.2.6. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. 2001

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 150-151; Eraslan, 2022: 743; YEK):

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

Müstensih: Niyâz Mehmed veled-i İvaz Muhammed

İstinsah Yılı: 1252/1836

Varak Sayısı ve Numaraları: 542/1b-542a

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 23-25 olan nüshanın cilt ebadı, 41,9x24,2 cm ve metnin ebadı ise 31,3x11,8/28,3x11 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, âbâdî kâğıda ta'lik yazı ile yazılmıştır. Nüshanın sırtı kahverengi meşin, kapak yüzeyleri kumlu yeşil bez; içi kırmızı meşin olup iç kısmında gümüşî ve yaldızlı çeşitli unsurlar mevcuttur. Nüshanın zahriyesi yoktur. Nüshada "*Hamdune Beginin havâlesiyle cenâb-ı emâret-penâh-ı asâlet-dest-gâh Mahmûd ve İbrâhîm Beg için yazılmıştır.*" ifadesi yer almaktadır. Metin kısmı, mavi çizgi ve kalın bir yaldızla çerçevelemiş, şiir mısraları birbirinden yaldızlı çizgilerle iki sütuna bölünmüş ve şiirler de boş çerçevelerle birbirinden ayrılmıştır. Gazel başlıkları, iki sütun arasındaki boşluğa kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshada, Nevâyî'nin dört divanından şiirler karışık olarak yer almaktadır. Nüshanın tamamında olmasa da "*Garâyib, Nevâdir, Bedâyi'* ve *Fevâyid*" başlıklarıyla şiirlerin hangi divana ait oldukları belirtilmiştir. Nüshada Türkiye'de yer alan diğer nüshalara nazaran harf, ek ve bağlaç vb. birçok hususta nüsha farkı olduğu görülmektedir.

İçerik: 1b-7a dibâce, 7b-484b gazeller (2555 adet), 484b-485b mütezâd, 485b-489b muhammes, 489b-492a müseddes, 492a-493a muhammes, 493a-493b müseddes, 493b-494a müsemmen, 494a-502b tercî-i bend, 502b-505b mesnevi, 505b-507a terkîb-i bend, 507a-509a kaside, 509b-520b mesnevi, 520b-534b kıt'a, 534b-539a rubâi, tuyug, kıt'a, 539b-542a müfred.

1.2.7. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. 5452

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 147-150; Eraslan, 2022: 743):

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

Müstensih: Muhtemelen Mîr Ali

İstinsah Yılı: 1232/1816-17

Varak Sayısı ve Numaraları: 493/4a-492b

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı, metinde 21; sayfa kenarında 28'dir. Nüshanın ebadı, 48,6x27 cm; yazının ebadı ise 36,4x16,6'dır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Kalın âbâdî kâğıda iri ta'lik hatla yazılmıştır. Cilt lâkedir. Cildin üst kısmı koyu kırmızı üzerine sarı; şemse ve köşelikler yeşil üzerine sarı; kenarlar sarı üzerine yeşil kabartma nakışlarla süslüdür. Cildin içi yeşil üzerine sırma çiçekli bezle kaplıdır. Miklepsz olan nüsha, çiçeklerle süslüdür ve ipekli kumanla kaplanmıştır. Kapaktan sonra ebru ile süslenmiş bir mukavva sayfa vardır ve arkası kırmızı üzerine yıldız nakışlarla süslüdür. Metnin yazıldığı alanın ilk kısmı, iki sütün hâlinde dikdörtgen bir şekilde çerçevelenmiştir. Bu dikdörtgen çerçevenin etrafının nüshanın orta birleşim yerleri hariç yani üst-alt-sağ ve üst-alt-sol taraftan 1-1,5 cm olacak şekilde yeniden çerçevelendiği alan, eserlerin yazıldığı ikinci kısmı oluşturmaktadır. Metnin yazıldığı bu alanın dışı da varağın b ve a sayfası bütün olarak sağ-sol 2-2,5 cm, alt-üst 2 cm ve varağın bitişme yeri, ortası 1 cm olacak şekilde çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içi, her sayfada değişebilen sık ve farklı renklerdeki çiçek desenleriyle süslenmiştir. Nüshada şiirlerden önce yazılan "ve lehû eyzan" ifadesi mavi ve altın rengiyle yazılmıştır. Nüshanın 4b ve 5a sayfaları ile divanların ilk iki sayfası tamamıyla tezhiplidir. Nüshanın ilk sayfaları boş olmasına karşın aynı şekilde çerçeveli ve süslüdür. Ön sayfadaki ifadenin sonunda "el-Abdü'l-müznib Mîr Ali" ifadesi yazılıdır. Bu kişinin nüshanın müstensihisi olduğu düşünülmektedir. Nüshada *Nevâdirü's-Şebâb* divanında diğer nüshalara göre harf, ek ve bağlaç vb. birçok hususta yazım farkı olduğu görülmektedir.

Başı (101b):

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüñg kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu: Hümâm

Ol şüh anca cevvrde körgüzdi ihtimâm

Kim at çıkardı belki anğa uşbu irdi kâm (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006: 700)

İçerik: Nüshada dört divan, ayrı ayrı ve sıralı bir şekilde yer almaktadır: 4a-10b dîbâce, 11b-100a *Garâyibü's-Sıgar*, "101b-182a *Nevâdirü's-Şebâb* (101b-176a 635 gazel, 176a müstezâd, 176a-b muhammes, 176b-177a müseddes, 177a-177b muhammes, 177b-179a *tercî-i bend*, 197b-181a *terkîb-i bend-mersiye*, 181a-182a *müfred-rubâî*", 183b-268a *Bedâyi'u'l-Vasât*, 269b-356b *Fevâyidü'l-Kiber*, 357b-360a dîbâce, 361b-413b *Emrî Dîvânı*, 422b-440a *Lutfî Dîvânı* (boş), 448b-490b *Fuzûlî Dîvânı* (boş), 491a-492b nesir.

1.2.8. Konya-Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, nr. 42 Yu 6623⁶

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1958: 152-154; Eraslan, 2022: 744; YEK):

⁶ Agâh Sırrı Levend (1958: 151), eserin künyesini "Konya Genel Kütüphanesi, No. 6623" olarak vermiştir. Yukarıda belirttiğimiz kütüphanede bulunan eserin yakın zamanda bulunduğu yerden çalındığı ve şu an orada bulunmadığı bilgisi edinilmiştir.

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

Varak Sayısı: 509

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 15'tir. Nüshanın ebadı, 28,2x17,2 cm ve metnin ebadı, 19,1x11,2 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Venedik aharlı kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. Nüsha, koyu kahverengi meşin ciltlidir. Tek şemseli olan cildin ortası kabartmalı, kenarları yıldız çizgi ve zencireklerle çerçevesidir. Miklepli olan ve sonradan tamir gören cildin sırtı yırtılmış ve şirazesi bozulmuştur. Nüshanın zahriye kısmının üst tarafında "Min-kütübî'l-fakîr Abdü'l-hamîd Ziyâe'd-dîn, 28 Şaban 290, kuruş 400" ibaresi, bunun altında Ziya Paşa'nın el yazısıyla yazılmış şu vakfiye: "Silk-i milkimde bulunan işbu kitâb Konya şehrinde vâkı' Yûsuf Aga merhumun binâ-kerdesi olan kütübhane derûnunda hıfz olunmak ve harice çıkmamak şartıyla vakfedilmiştir. Fî Şevvâl sene 1294, vâlî-i vilâyet-i Konya, mühür; Abdü'l-hamîd Ziyâe'd-dîn" ve bunun altında da kitaplık müdürlüğünün nüsha hakkındaki kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıttaki nüshada *Bedâyi'u'l-Vasat* dışındaki üç divanın olduğu kaydedilse de nüshada Nevâyî'nin dört divanı ayrı ayrı yer almaktadır. Nüshada varaklar değil sayfalar numaralandırılmıştır. Nüshanın ikinci ve üçüncü sayfası tamamıyla tezhiplidir ve iki sayfayı kaplayan tezhiplerin ortalarına ilk divanın ilk gazeli yazılmıştır. Diğer divanların başlıkları da tezhiplidir. Metnin yazıldığı sayfaların kenarları mavi, siyah ve yıldızla çerçevesi, mısralar ve gazel başlıkları cetvelle birbirinden ayrılmıştır. Gazel başlıkları, yıldız, kırmızı ve mavi renkle yazılmıştır.

Başı (260):

Zihî zühûr-ı cemâlinġ kuyaş kibi peydâ

Yüzünġ kuyaşıġa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (339): Yûnus

Zülf açma ki yüzünġdür manġa şem'-i meclis

Maġv kıl tün raġamın kün yüzidin ay mûnîs (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006:

701)

İçerik: Nüshada Nevâyî'nin dört divanından alıntılanan şiirler yer almaktadır. 2-159 *Garâyibü's-Sıgar*, 166-255 *Bedâyi'u'l-Vasât*, 260-339 *Nevâdirü's-Şebâb* (260-328-128 adet gazel, 328-329 müstezâd, 329-330 muhammes, 330-337 tercî-i bend, 337-339 muammâ), 344-509 *Fevâ'idü'l-Kiber*.

1.3. İran'da Bulunan Nüshalar

İran'da yer alan yazma eserler üzerine hazırlanan çalışmalarda *Divân* veya *Divân-ı Nevâi* başlıkları ile birtakım bilgileri verilen ancak kataloglarda içerikleri tam olarak belirtilmemiş oldukça fazla eser olduğu görülmektedir (Aydın, 2008; Ay, 2013: 100-106; Eraslan, 2022: 762-766). Ay (2013)'ün çalışmasında 99 kadar eserden bahsedilmiştir. Ayrıca Tahran Milli Kütüphanesi'nde F-1604 envanter numarası ile *Külliyât; Gülistan Kütüphanesi, Kitabhane-i Saltanatı Türkçe Yazmaları* arasında 1784 envanter numarası ile *Külliyât-ı Nevâyî* ve Hemedan/Ebû Ali Sînâ Üniversitesi Kütüphanesi'nde 104 envanter numarası ile *Külliyât-ı Nevâyî* adlı eserlerin kayıtlı olduğu belirtilmiştir (Aydın, 2008: 68, 70, 72). Ancak bu nüshaların *Nevâdirü's-Şebâb*'i içerdiğine dair herhangi bir bilgi bulunmadığı için bu eserlere çalışmamızda yer verilmemiştir.

Burada bahsi geçen çalışmalarda *Nevâdirü's-Şebâb*'ın bir nüshası olma ihtimali bulunan yedi nüsha ve bunların bilgileri ele alınmıştır. Bu nüshalardan birinin "*Nevâdirü's-Şebâb*" (nr. 82), ikisinin *Külliyât-ı Nevâyî* (nr. 3572, nr. 1770) ve (envanter numarası 86511, 86512, 5818, 368 ve 517 olan) beşinin de "*Dîvân-ı Nevâyî*" adıyla kaydedildiği görülmektedir. Bunlardan 3572 ve 1770 envanter numarası ve *Külliyât-ı Nevâyî* adıyla kayıtlanan iki eserin içerik bilgisine ulaşılmıştır. Bu iki nüsha ve tarafımızdan edinilerek *Nevâdirü's-Şebâb*'a dair içerik bilgisi verilen 5818 envanter numaralı nüsha hariç çalışmalarda kalan diğer nüshaların (nr. 86511, 86512, 5818, 368 ve 517) içeriği hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ayrıca bu nüshalardan çoğunun müstensih, istinsah yeri ve yılı hakkında da herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bunlar içerisinde 86511 (1639/1640-1641/1642), 517 (1518) ve 82 numaralı (1664) nüshaların istinsah tarihleri ile yine 82 numaralı nüshanın müstensihi (Kul Ahmed bin Muhammed) ve 517 numaralı nüshanın da istinsah yeri (İstanbul) belirtilmiştir.

1.3.1. İslami Şura Meclisi Kütüphanesi, nr. 86511

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 82; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

İstinsah Yılı: 1049/1639-1640 ve 1051/1641-1642 tarihli temellük kayıtları mevcuttur.

Varak Sayısı: 196

Satır Sayısı ve Ebatları: 13 satırdır. 23x15 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lik hatla yazılmıştır ve kırmızı meşin ciltlidir. Nüshada 1051'de Erivan'da yapılmış bir mescit için düşürülmüş Farsça bir tarih bulunmaktadır.

1.3.2. İslami Şura Meclisi Kütüphanesi, nr. 86512

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 82; Eraslan, 2022: 766):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

Varak Sayısı: 250

Ebatları: Satır sayısı muhtelifdir ve 24x17 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lik hatla yazılmıştır. Mukavva cilt kaplıdır.

1.3.3. Medrese-i Alî-i Şehîd Mutahhari (Tahran Sipehsalar) Kütüphanesi, nr. 368

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 89; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

Varak Sayısı: 148

Satır Sayısı ve Ebatları: 34 satır ve 18x27 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Buhari kâğıda nesta'lik hatla yazılmıştır.

1.3.4. Medrese-i Ali-i Şehid Mutahhari (Tahran Sipehsalar) Kütüphanesi, nr. 517

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 89; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

İstinsah Yeri: İstanbul'da istinsah edilmiştir.

İstinsah Yılı: 924/1518

Varak Sayısı:189

Satır Sayısı ve Ebatları: 26 satır ve 15,5x25 cm ebadındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Buhari kâğıt üzerine güzel bir nesta'lık hat ile yazılmıştır.

1.3.5. Tahran Kitabhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî, Türkçe Yazmaları, nr. 5818

Yazma Esere Ait Bilgiler (YEK; Eraslan, 2022: 763):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı, 13-14 olan nüshanın ebatları, 24,5x35,4 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüshadaki eserler, çerçevlenmiş iki sütun içerisine nesta'lık yazılmıştır. Nüshada hem her gazel hem de her şiirin mısraları aralarında boşluk bulunan çizgilerle birbirinden ayrılmıştır.

Başı:

Zihî zühûr-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzünğ kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu:

Yüzüm sininğ sarı bolğusudur bi-ğamdillâh

Mağabbet ehli barurda ħabîbler sarı (*Nevâdirü's-Şebâb* 606/4) Karaörs, 2006: 603)

İçerik:⁷ Nüshada *Nevâdirü's-Şebâb'* dan 389 gazel bulunmaktadır.

1.3.6. Firdevsî Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nr. 82

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 122; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Nevâdirü's-Şebâb*

Müstensih: Kul Ahmed bin Muhammed

İstinsah Yılı: 1075/1664

Hattı ve Diğer Vasıfları: Verdi bin Kethuda İmamverdi için hazırlanan nüsha, nesta'lık hat ile yazılmıştır.

1.3.7. Tebriz Milli Kütüphanesi, nr. 3572⁸

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 44; Çınarcı, 2011: 108-109; Eraslan, 2022: 879):

Adı: *Külliyât-ı Nevâyî*

⁷ Nüshanın içerik bilgileri, tarafımızca edinilen eserin kendisinden yazılmıştır.

⁸ Aydın (2008: 44)'ın çalışmasında bu nüsha, 3682 envanter numarasıyla ele alınmıştır.

Varak Sayısı: 850

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 28-29 olan nüshada manzum eserler, 26x17,5 ve mensur eserler, 25x16 cm ebatları içerisine yazılmıştır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, ibrişimi ve terme kâğıda nesta'lîk hatla yazılmıştır. Nüshada manzum eserler, dört ve mensur eserler de tek sütun hâlinde düzenlenmiştir.

İçerik: Mukaddime, *Garâyibü's-Sıgar*, *Nevâdirü's-Şebâb*, *Bedâyi'u'l-Vasât*, *Hayretü'l-Ebrâr*, *Ferhâd u Şîrîn*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Seb'a-i Seyyâr*, *Sedd-i İskenderî*, *Lisânü't-Tayr*, *Risâle-i 'Arûz*, *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*, *Münâcât-ı Be-Hazreti Bârî*, *Erba'în Hadîs*, *Nazmü'l-Cevâhir*, *Mecâlisü'n-Nefâyis*, *Târîh-i Enbiyâ*, *Târîh-i Mülûk-ı 'Acem*, *Nesâyimü'l-Mahabbe*, *Mahbûbü'l-kulûb*.

1.3.8. Gülistan Kütüphanesi, Kitabhane-i Saltanatî Türkçe Yazmaları, nr. 1770

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın, 2008: 70; Eraslan, 2022: 879):

Adı: *Külliyât-ı Nevâyî*

Varak Sayısı: 699

Satır Sayısı ve Ebatları: 27 satırdır. 35x24 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Adilşahi kâğıda nesta'lîk hat ile yazılmıştır. Nüshanın Süleyman bin Muhammed Han Kacar'a ait olduğu bildirilmektedir.

İçerik: "Mukaddeme-i manzum, *Nesr-i Âlâyî*, *Câmi'ü'l-Ebrâr*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Leylî vü Mecnûn*, *Seb'a-i Seyyâr*, *Cevâb-ı İskender-nâme*, *Dîbâce-i Dîvân-ı Gazel*, *Dîvân-ı sâni mevsûm be-Nevâdirü's-Şebâb*, *Dîvân-ı sâlis mevsûm be-Bedâyi'u'l-Vasât*, *Divân-ı rebî' mevsûm be-Fevâyidü'l-Kiber*, *Kitâb-ı Hamsetü'l-Mütehayyirîn*, *Kitâb-ı İnşâ*, *Kitâb-ı Mecâlisü'n-Nefâyis*, *Kitâb-ı Târîh*, *Risâle-i Vakfiyye*, *Risâle-i Muammâ*, *Kitâb-ı Nesâyimü'l-Mahabba min-Şemâyimi'l-Fütüvve*, *Şerh-i Hâl-i Şeyh-i San'ân*, *Kitâb-ı Arûz*, *Risâle der-Beyân-ı Seyyid Erdeşîr*."

1.4. Rusya'da Bulunan Nüshalar

Rusya'da *Nevâdirü's-Şebâb* ile ilgili bir tanesi tarafımızdan edinilen altı nüsha tespit edilmiştir. Bu nüshalardan biri, *Dîvân* (C 140/291e), ikisi (nr. E1, nr. 55) *Külliyât*, üçü de (nr. Tur. n.s.7, nr. Tur. n.s.8 ve nr. Tur. n.s.9) *Külliyât-ı devâvin* adıyla kayıtlıdır. C 140 envanter numarasıyla *Dîvân* adıyla kayıtlanan nüsha, Nevâyî'nin *Garâyibü's-Sıgar* ve *Nevâdirü's-Şebâb* adlı iki divanını da içeren bir nüsha hüviyetindedir. *Külliyât* adıyla belirtilen nüshalar ise Nevâyî'nin eserlerinden bazılarını içeren mecmua niteliğindedir. Nüshalardan hiçbirinin istinsah yeri belirtilmemiştir. Bunlardan sadece üç tanesinin (nr. Tur. n.s.7, nr. C 140, nr. E1) müstensahi bellidir. Bununla birlikte bütün nüshaların istinsah tarihleri kaydedilmiştir. Bunlardan beş tanesinin XIX. yüzyılın ilk veya ikinci yarısında istinsah edildiği görülmektedir. Envanter numarası 55 olan ve istinsah tarihi "22 Zilhicce 904/31 Temmuz 1498-99" olarak kaydedilen nüshanın Nevâyî'nin ölümünden önce istinsah edildiği müşahede edilmektedir.

1.4.1. Rusya Ulusal Kütüphanesi (Millî Kütüphane), (GPB: Gosudarstvennaya Puçliçnaya Biblioteka) Hanıkov/Khanikov Koleksiyonu, nr. 55

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 137; Eraslan, 2022: 882):

Adı: *Külliyât*

İstinsah Yılı: 22 Zilhicce 904/31 Temmuz 1499

Varak Sayısı ve Numaraları: 552/1b-552a

Satır Sayısı ve Ebatları: 33x22 ebadında olan nüshanın satır sayısı 27' dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, mecmua niteliğindedir ve güzel bir ta'lik yazı ile ince sarımtırak kâğıda dört sütun hâlinde yazılmıştır. Nüshanın yarı meşin olan cildi, XIX. yüzyıla özgüdür. Nüshanın sonundaki kâğıt ve yazı farklıdır. Buradaki kâğıt, XIX. yüzyıl Türkistan'ına mahsustur ve yazısı da daha iridir. Nüsha, iki defa tamir edilmiş ve bu tamir esnasında içerisindeki eserlerin sırası bozulmuştur. Nüshanın sayfeleri önceden şu şekilde numaralandırılmıştır: 522-557 (I): 306-364 (II); I-202 (III-VIII); 365-519 (IX-XI); 204-205 (XII-XIII). Nüshanın birçok sayfasında "Muhammed Nasîrüddîn bin Muhammed Yâdgâr dîvân bigi" yazılı mühür bulunmaktadır. Nüşhada daha eski ve yarısı silinmiş başka mühürler de mevcuttur. Nüshanın büyük bir kısmının yazı tarzı ve kâğıdının türüyle 22 Zilhicce 904/31 Temmuz 1499 tarih kaydı arasında uygunluk bulunmaktadır. Nüshanın son (513-552a *Hayretü'l-Ebrâr*) kısmında 1258/1842-43 tarihi kayıtlıdır. Nüşhada eserler çerçevesiz dört sütuna yazılmıştır. Nüşhadaki *Nevâdirü'ş-Şebâb* divanında 638 gazel mevcuttur.

Başı (180a):

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzünğ kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü'ş-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (235b):

Yünus

Açma zülfünğ ki yüzünğdür manğa şem'-i meclis

Mağv kıl tün raqamın kün yüzidin ay münis (*Nevâdirü'ş-Şebâb*) (Karaörs, 2006:

701)

İçerik: 1b-35a *Lisânü't-Tayr*, 36b-94b *Ferhâd u Şîrîn*, 95b-98b eski/ilk *dîbâce*, 99b-110b *Münşeât*, 112a-119b *Vakfiyye*, 120b-178b *Garâyibü's-Sıgar*, 180a-235b *Nevâdirü'ş-Şebâb*, 236a-293b *Bedâyi'u'l-Vasat*, 295-330b *Leylâ vü Mecnûn*, 331b-379 *Seb'a-i Seyyâr*, 380a-450a *Sedd-i İskenderî*, 451a-512a *Fevâ'idü'l-Kiber*, 513-552a *Hayretü'l-Ebrâr*.

1.4.2. Rusya Devlet Kütüphanesi, nr. Tur. n.s. 7⁹

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 126, 140, 141; Eraslan, 2022: 743, 883):

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

Müstensih: Abdurrahîm

İstinsah Yılı: 1241/1825-26

Varak Sayısı ve Numaraları: 399/(1b-399a)

Ebatları: 42x28 cm ebadındadır.

⁹ Volin (1995)'in eserinde verdiği bilgilere göre Eraslan (2022: 883)'in Tur. n.s.42 envanter numarasıyla ele aldığı yazma eserin de bu eser olduğu görülmüştür. Yine Volin (1995)'in çalışmasında bu nüshada yer alan eserlerin başı ve sonu ile ilgili örnek verilen beyitlerde bir karışıklık olduğu saptanmıştır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: *Külliyât-ı Devâvîn* niteliğindedir.

Başı-Sonu:

22b-113a *Garâyibü's-Sıgar*:

Eşrağat min 'aksi şemsi'l-ke'si envârü'l-hüdâ

Yâr 'aksin meyde kör dip câmın çıktı şadâ (*Garâ'ibü's-Sıgar* 1/1) (Kut, 2003a: 27)

22b-113a *Garâyibü's-Sıgar*:

Ey köngül nezzâre it gülşende kör

Bir kadeh ol gülni handân iyledi¹⁰

Başı-Sonu:

202b-289b *Bedâyi'u'l-Vasât*:

İl közini hem oyğay u öz közini hem

Közlerni alışmağça çikip tığ-i sitem¹¹

202b-289b *Bedâyi'u'l-Vasât*:

Gül açmak uşol rîşesidin pîşe anğâ

Şahı uçıdın 'ıyân bolup rîşe anğâ¹²

İçerik: 1b-10a *Vakfiyye*, 11b-15b eski *dîbâce*, 16b-21a yeni *dîbâce*, 22b-113a *Garâyibü's-Sıgar*, "114b-201b *Nevâdirü'ş-Şebâb*", 202b-289b *Bedâyi'u'l-Vasât*, 290b-380b *Fevâ'idü'l-Kiber*, 381-399a *Münşât*.

1.4.3. Rusya Devlet Kütüphanesi, nr. Tur. n.s. 8

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 127-128; Eraslan, 2022: 743):

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

İstinsah Yılı: XIX. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 470/1b-470

Ebatları: 51x30

Hattı ve Diğer Vasıfları: "*Külliyât-ı Devâvîn*" niteliğindedir.

İçerik: 1b-3a yeni *dîbâce*, 3b-122b *Garâyibü's-Sıgar*, 123b-243b *Fevâ'idü'l-Kiber*, 244b-359a *Nevâdirü'ş-Şebâb*, 360b-470 *Bedâyi'u'l-Vasât*.

1.4.4. Rusya Devlet Kütüphanesi, nr. Tur. n.s. 9

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 127; Eraslan, 2022: 743):

Adı: *Külliyât-ı Devâvîn*

İstinsah Yılı: 1281/1864-65

¹⁰ Bu mısralar, *Bedâyi'u'l-Vasât*'ta 740 numarayla kayıtlı tuyuğun son iki mısraını oluşturmaktadır ve şu şekilde yazılmıştır:

Bir kadeh ol gülni handân iyledi

Ey köngül nezzâre it gül-hande kör (Türkay, 2002: 521)

¹¹ Bu mısralar, *Garâyibü's-Sıgar*'da bulunan bir rubâînin son iki mısraıdır ve şu sıralamayla yazılmıştır:

Közlerni alışmağça çikip tığ-i sitem

İl közini hem oyğay u öz közini hem (Kut, 2003a: 559)

¹² Bu mısralar, *Bedâyi'u'l-Vasât*'ta 730 numarayla kayıtlı lugazın son iki mısraıdır ve şu sıralamayla yazılmıştır:

Şahı uçıdın 'ıyân bolup rîşe anğâ

Gül açmak uşol rîşesidin pîşe anğâ (Türkay, 2002: 517)

Varak Sayısı ve Numaraları: 518/1b-518b

Ebatları: 26x16

Hattı ve Diğer Vasıfları: *Külliyât-ı Devâvîn* nüshası niteliğindedir.

İçerik: 1b-3a yeni *dîbâce*, 4b-134a *Garâyibü's-Sıgar*, 135b-272a *Nevâdirü's-Şebâb*, 273-400b *Fevâ'idü'l-Kiber*, 401b-518b *Bedâyi'u'l-Vasât*.

1.4.5. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü, nr. C 140 (291e)

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 127; Dmitriyeva, 2002: 283-284; Eraslan, 2022: 748):

Adı: *Dîvân*

Müstensih/İstinsah Yeri: Molla Muhammed Yûsuf

İstinsah Yılı: 1276/1859-60

Varak Sayısı ve Numaraları: 429/3b-429b

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 15'tir. Ebatları, 30,5x22 ve 23x12 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lik hatla yazılmıştır. 3b-12b sayfalarının tamamına yakını zarar görmüştür.

İçerik: 3b-15b eski/ilk *dîbâce*, 16a-227a *Garâyibü's-Sıgar* (16a-195b gazeller, 196a müztezâd, 196a-198a muhammes, 198b-199b müseddes, 200a-203a tercî-i bend, 203b-208a mesnevî, 208b-213b kıt'a, 214a-227a rubâ'î), 229b-429b *Nevâdirü's-Şebâb* (229b-411b gazeller, 412a-413a müstezâd, 413b-415a müseddes, 415b-420b tercî-i bend, 421a-429b kıt'a).

1.4.6. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü, nr. E I (a 290)

Yazma Esere Ait Bilgiler (Volin, 1955: 140; Dmitriyeva, 2002: 58, 190, 284, 286, 287, 289, 290, 292, 293, 431; Eraslan, 2022: 883):¹³

Adı: *Külliyât*

Müstensih/İstinsah Yeri: İves-Berdi b. Tilav Muhammed-i Beşarıkî

İstinsah Yılı: 1219-1240/1804/05-1824/25¹⁴

Varak Sayısı ve Numaraları: 328/2b-328a

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 33'tür. Ebatları, 48,5x29 ve 30x17 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: "*Külliyât*" niteliğindedir.

Baş (213b):

Zihî zühür-ı cemâling̃ kuyaş kibi peydâ (Nevâdirü's-Şebâb 1/1) (Karaörs, 2006: 1)

¹³ Nüsha bilgilerinde Dmitriyeva (2002)'nin eseri esas alınmıştır. Volin (1955: 127)'de nüsha içerisinde yer alan eserlerin varak numaralarının bazıları farklı yazılmıştır.

¹⁴ Volin (1955: 140), nüsha içerisindeki bazı eserlerin yazım tarihlerini şu şekilde kaydetmiştir: *Leylâ vü Mecnûn* 1240/1824-25, *Sedd-i İskenderî* 1238/1822-23, *Lisânü't-Tayr* 1219/1804-05, *Hâlât-ı Seyyid Hasan-ı Erdeşir* 1219/1804-05.

İçerik:¹⁵ 2b-34b *Hayretü'l-Ebrâr* (s.286), 35b-82a *Ferhâd ü Şîrîn* (s.287), 84b-113a *Leylâ vü Mecnûn* (s.289), 113b-173a *Sedd-i İskenderî* (s.292), 173b-213a *Seb'a-i Seyyâr* (s.290), 262b-290a *Lisânü't-Tayr* (s.293), 294b-312b *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ* (s.190), 313a-322a *Tevârîh-i Mülûk-ı Acem* (s.58), 322b-324b *Hâlât-ı Seyyid Hasan-ı Erdeşir ve Hâlât-ı Pehlivân Muhammed Risâlesi* (s.431), 213b-258a *Nevâdirü's-Şebâb*¹⁶ [213b-253b (1 ve 4. sütun) gazeller, 213b-253 (2 ve 3. sütun) müstezâd, 254a-255b muhammes, 256a rubâ'î, 256b müseddes, 257a kıt'a, 258a mu'ammâ].

1.5. İngiltere'de Bulunan Nüshalar

İngiltere'de *Nevâdirü's-Şebâb*'ı ihtiva eden üç nüsha olduğu görülmektedir. İngiltere'de bulunan nüshalardan ilk ikisi, "*Külliyât*" ve sonuncusu ise "*Dîvân-ı Nevâî*" olarak kaydedilmiştir. *Külliyât* olarak kaydedilen ikinci nüshanın (MS Turk. c.7 veya c.7/3) içeriğine bakıldığında bunun tam bir *külliyât* nüshası değil Nevâyî'nin çeşitli eserlerine yer veren mecmua niteliğinde bir nüsha olduğu tespit edilmiştir. *Dîvân-ı Nevâî* olarak (nr. Add MS 7910) kayıtlanan son nüshanın başlangıcında yer alan beyitten bu nüshanın müstakil bir *Nevâdirü's-Şebâb* divanı olduğu farz edilebileceği gibi bunun Nevâyî'nin bütün divanlarından şiirleri içeren bir devâvîn nüshası olabileceği de düşünülmektedir. Müstensih ve istinsah yerleri de belli olmayan bu eserlerden ilkinin XVI. yüzyıl ve sonuncusunun ise XVII. yüzyılda istinsah edildiği bilgisi mevcuttur.

1.5.1. Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland Library/İngiltere-Londra, nr. RAS Turkish 47/Or. 47¹⁷

Yazma Esere Ait Bilgiler (Levend, 1966: 6; Hakimov, 1997: 72; Eraslan, 2022: 879):

Adı: *Külliyât*

İstinsah Yılı: Muhtemelen XVI. yüzyıl

Varak Sayısı ve Numaraları: 632/1b-632a

Satır Sayısı ve Ebatları: Nüshanın ilk sayfası, 20 ve sonraki sayfalar, 27 satırdır. Nüshanın ebadı, 26,5x34 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lık hatla yazılmış ve tezhipli olan nüshada, 5 minyatür bulunmaktadır. Nüsha tekrar ciltlendiğinde nüshadaki sayfa numaraları değiştirilmiştir. Nüsha, 1934 yılında L. S. Greenshields tarafından kütüphaneye armağan edilmiştir. Nüshada şiirler, yıldızla çerçevelenen dört sütun içerisine yazılmıştır. Bu çerçeve içerisindeki sütunlar ve her bir şiir, aralarında boşluk bulunan çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Nüshanın tarafımızdan incelenen *Nevâdirü's-Şebâb* divanında yer

¹⁵ İçerik bilgisinde Dmitriyeva'nın çalışması esas alınmıştır. Dmitriyeva'nın çalışmasında bu nüshada bulunan eserlerin bilgilerine nüshanın içerisindeki eserlere göre farklı sayfalarda karışık olarak yer verildiği için burada nüshada bulunan eser isimlerinden sonra parantez içerisinde Dmitriyeva'nın çalışmasında bu eserler hakkındaki bilgilerin hangi sayfalarda oldukları belirtilmiştir.

¹⁶ Volin (1955: 140)'in çalışmasında divanın 214b-259a sayfaları arasında yer aldığı belirtilmiştir.

¹⁷ Nüshanın içerisinde bulunan eserlerin varak numaraları belirtilmemiştir. Levend (1966: 6)'in çalışmasında bunlar, karışık olarak verilmiştir. Nüshanın tarafımızca edinilen kısmı olan *Nevâdirü's-Şebâb* divanı, 366a'dan başlamaktadır. Bunun öncesinde 209b'nin *Ferhâd u Şîrîn*'in son sayfası olduğu görülmektedir. Nüshanın fiziksel görüntüsü de dikkate alındığında bu iki eser arasında *Garâyibü's-Sigar*'ın bulunması gerektiği ancak bir şekilde bu eserin tamamen ortadan kaybolduğu düşünülmektedir. Levend (1966: 6) de *Garâyibü's-Sigar* adlı divanın bu nüshada eksik olduğunu not etmiştir.

alan birçok gazelin çok sayıdaki beytinin eksik yazıldığı ve diğerlerine nazaran nüshanın birçok yerinde çokça nüsha farkı olduğu görülmüştür.

Başı (366a):

İkkinçi Divânı-*Nevâdirü's-Şebâb*

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüng kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (423a):

Yünus

Açma zülfüng ki yüzüngdür manğa şem'-i meclis

Mağv kıl tün raqamın kün yüzidin ay münis (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006:

701)

İçerik: 1b-112a *Nesâyimü'l-Mahabbe* (mesnevî olarak "hamd ü senâ" dan sonra üç sayfa), 113b-154a *Hayretü'l-Ebrâr*, 155b-209b *Ferhâd u Şîrîn*, 210b-277b *Sedd-i İskenderî* (2 minyatürü vardır), 278b-281b *Hutbe-i Devâvîn*, 282b-315a *Leylî vü Mecnûn* (1 minyatürü vardır), 316b-360a Seb'a-i Seyyâr, 361b-365b *Şeyh San'an'ın Hikâyesi*, 366a-423a *Nevâdirü's-Şebâb* (645 gazel mevcuttur), 424b-482a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 483b-537b *Fevâyidü'l-Kiber* (bir sayfa eksiktir), 539b-553a *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*, 554b-583a *Mecâlisü'n-Nefâyis*, 583b-589a *Vakfiyye*, 590b-614a *Kisâsü'l-Enbiyâ*, 614b-623b *Acem Mülûkining Tevârîhi* (sonundan bir kısmı eksik), 624b-632a *Mîzânü'l-Evzân*. Edebî terimler hakkında beş sayfalık Farsça eser bulunmaktadır.

1.5.2. Oxford/Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. MS Turk. c.7 (MS Turk. c.7/3)

Yazma Esere Ait Bilgiler (Kut, 2003b: 105, 106, 107; Eraslan, 2022: 879; YEK):

Adı: *Külliyât*

Varak Sayısı: 221

Satır Sayısı ve Ebatları: 25 satırdır. Ebatları; 32,8x22,5 ve 25,2x17,6 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, perdahlı açık kahverengi kâğıda dört sütun hâlinde ta'lik hatla yazılmıştır. Nüshada metin yaldızla çerçevenmiştir. Nüshanın 157. sayfasında tezhipli (kûfi) bir başlık mevcuttur. Nüshanın 157a sayfası boştur ve 164b-165a arasındaki bazı gazeller eksiktir.

Başı (157b):

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüng kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu (200b):

Ger Nevâyî dik başingğa tüşse her kâtil gamı

Anda dağı körgesin ni bolsa kısmet ey refik (*Nevâdirü's-Şebâb* 656/IX) (Karaörs, 2006: 656)

İçerik: 1-78 *Sedd-i İskenderî*, 79b-83a *Garâyibü's-Sıgar*, 157b-200 *Nevâdirü's-Şebâb* (497 gazel, 4 muhammes, 2 müseddes), 201-212 *Münşeât*, 231-221 *Vakfiyye*.

1.5.3. İngiltere Milli Kütüphanesi (British Library), Türkçe Yazmaları, nr. Add MS 7910

Yazma Esere Ait Bilgiler (Rieu, 1888: 296; Poyraz, 2011: 410; Üşenmez, 2017: 795; Üşenmez, 2020: 86; Eraslan, 2022: 762; YEK):¹⁸

Adı: *Dîvân-ı Nevât*

İstinsah Yılı: Cemâziyel-âhir 1041/ Ocak 1632

Varak Sayısı: 230

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 14'tür. Ebadı, 24x14 cm'dir.¹⁹

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, kenarları altın yıldız çerçevesi ve yıldızlı kenar süslemeleri olan kâğıda düzgün bir nesta'lik hattıyla yazılmıştır. Nüsha, aynı kütüphanede Or. 401'de kayıtlı olan nüshayla aynı *dîbâce*ye sahiptir ancak içeriği bu nüshadan farklıdır. Bu nüshanın (aşağıda ilk beyti verilen) ilk gazeli, MS. Add. 7827 envanter numarasıyla kayıtlı başka bir nüshanın 44b sayfasında da yer almaktadır.

Başı:

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzünğ kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

İçerik: 1b-12b *dîbâce*, 12b-218a (alfabetik sıraya göre) gazeller, 218a-230b tercî-i bendler, muhammesler, kıt'alar ve matlalar. Nüshada elif ile kafiyeli gazellerin sayısı, 49'dur.

1.6. Gürcistan'da Bulunan Nüshalar

Gürcistan'da *Nevâdirü's-Şebâb*'ı içeren biri, *Dîvân-ı Nevâdirü's-Şebâb* ve diğeri de *Çehâr-Dîvân* adıyla kaydedilen iki nüsha tespit edilmiştir. Bunlardan L 30 envanter numarası ve *Dîvân-ı Nevâdirü's-Şebâb* adıyla kayıtlı olan ilk nüshanın müstakil olarak *Nevâdirü's-Şebâb*'ı bulundurması gerekirken nüsha ile ilgili verilen bilgilerden nüshada ilgili eser dışında *Garâyibü's-Sıgar* ve *Bedâyi'u'l-Vasat* adlı divanlardan da bazı şiirlerin yer aldığı anlaşılmıştır. K37/II envanter numarasıyla kayıtlı nüsha ise adından (*Çehâr-Dîvân*) da anlaşılacağı üzere Nevâyî'nin dört divanından şiirleri, karışık olarak bulundurmaktadır.

1.6.1. Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, nr. L 30

Yazma Esere Ait Bilgiler (Abuladze ve İluridze, 2004: 87-88; Eraslan, 2022: 738):

Adı: *Dîvân-ı Nevâdirü's-Şebâb* (*Dîvân-i Nevâdir aş-Şabâp*)

Müstensih: Mehmet Refî

İstinsah Yılı: 1124-Zilkâde/ Aralık 1712

Varak Sayısı: 89

¹⁸ British Library (Erişim: 29.12.2020): https://searcharchives.bl.uk/primo-explore/fulldisplay?docid=IAMS032-003616266&context=L&vid=IAMS_VU2&lang=en_US&search_scope=LSCOP_BL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=local&query=any,contains,Navoi,%20Alisher&facet=lang,include,chg&offset=20

¹⁹ Poyraz (2011: 140)'da satır uzunluğu, 7,3 cm ve ebat, 23,5x12,7 cm olarak verilmiştir.

Satır Sayısı ve Ebatları: 12 satırdır ve 21x15 ve 15x10 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Beyaz Avrupa kâğıdına şikeste hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar ve çeşitli işaretler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İyi bir şekilde korunmuş olan nüsha, açık kahverengi deri ciltlidir. 89a'da nüshanın sahibi İsmâ'il Beg Markaoğlu merhûm-i mağfûr Mehmed Hân Beg Tiflîsî'nin imzası bulunmaktadır. 1b, 71a ve 89a'da da nüshaya sahip olan kişilerin dört köşeli ve isli mühürleri vardır. Bunlardan 1a ve 71a'dakiler, 1170/1756-1757 tarihlidir.

Eser içinde:

(1b-64b) Gazeller/Besmele

Baş (1b): Zihî zühûr-ı cemâling kuyaş kibi peydâ (Nevâdirü's-Şebâb 1/1) (Karaörs, 2006: 1)

Sonu (64b): Didim nazm ehlining ser-haylı kim bolğay didi h[â]tif (Nevâdirü's-Şebâb 614/9) (Karaörs, 2006: 611)

65a-65b *Garâyib*-mütezâd:

Baş (65a): Ey hüsnünge zerrât cihân içre tecellî

Mazhar sanğa eşyâ' (*Garâ'ibü's-Sıgar* 677/I) (Kut, 2003a: 492)

Sonu (65b): Ol şüh Nevâyini didi kim kılayın katl

Bir köz ucu birle (*Bedâyi'u'l-Vasat* 654) (Türkay, 2002: 470)

65b-70a Muhammes:

Baş (65b): Şerbet-i yuhyî'l-ıẓâm irni mey-i nâbındadır (*Bedâyi'u'l-Vasat* 655/I) (Türkay, 2002: 471)

Sonu (70a): Bolmasun yâ Rab ki hergiz bende sulţândın cüdâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 654/VII) (Karaörs, 2006: 651)

(70a-70b) *Garâyib*-Tercî-i bend:

Baş (70a): Kitür sâķi ol mey ki şubh-ı elest (*Garâ'ibü's-Sıgar* 682/I) (Kut, 2003a: 500)

Sonu (70b): Mey isterge ilginde sığınan sifâl (*Garâ'ibü's-Sıgar* 682/X) (Kut, 2003a: 506)

71a Müseddes²⁰:

Baş (71a): Cihân ra'nası birle kıлма peyvend (*Nevâdirü's-Şebâb* 657/V) (Karaörs, 2006: 661)

Sonu (71a): Muqayyed bolma anda uşbudur pend (*Nevâdirü's-Şebâb* 657/V) (Karaörs, 2006: 661)

İçerik: 1b-64b gazeller, 65a-65b mütezâd, 65b-70a muhammes 70a (Farsça) rubâî (1 tane), 70a ferd (1 tane), 70a-70b tercî-i bend, 71a müseddes, 71b-73a sözlük, 73b-87b Saad'ın Farsça gazelleriyle rubâîleri, 88a-b boştur.

1.6.2. Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, nr. K37/II

Yazma Esere Ait Bilgiler (Abuladze ve İluridze, 2004: 87-88; Eraslan, 2022: 738):

Adı: *Çehâr-Dvân*

Varak Sayısı ve Numaraları: 482/1b-482b

²⁰ İlgili çalışmada (Abuladze ve İluridze, 2004: 88) müseddesin başı ve sonu için verilen mısralardaki bazı kelimeler, ("peyvend" yazılan "perend"; "muqayyed" yazılan مقيد; "pend" yazılan پند) yanlış yazılmıştır.

Eserin Bazı Vasıfları: Nevâyî'nin dört divanından şiirlerin karışık olarak bulunduğu bir nüshadır. Nüshada şiirlerin hangi divana ait olduğu, "*Garâyibdin*", "*Nevâdirdin*", "*Bedâyi'din*" ve "*Fevâyiddin*" başlıklarıyla belirtilmiştir. Bazen (447b, 454b, 460a, 467b, 471a sayfalarında) bu adlandırmalarda hata yapıldığı da görülmektedir. 455a'dan sonra birkaç varak eksiktir. Nüshada yer alan tercî-i bend tamamlanmadan esere mesneviyi ihtiva eden bir varak (468a-b) eklenmiştir.

İçerik: Nüshada "Feşâhat dîvânının gâzel-serâyıları" ifadesi ile mukaddime bölümünden sonra dört divandan (*Garâyibü's-sıgâr*, *Nevâdirü's-Şebâb*, *Bedâyi'u'l-Vasat* ve *Fevâyidü'l-Kiber*) gâzel, müstezâd, muhammes, müseddes, müsemmen, tercî-i bend, mesnevi, kaside, sakî-nâme, mukattaât, rubâiler yer almaktadır.

1.7. Diğer Ülkelerde Bulunan Nüshalar

Bahsedilen bu nüshaların yanında Almanya ve Fransa'da *Külliyât* adı ve mahiyetinde istinsah tarihleri ve müstensihleri belirtilen, dikkate değer iki nüsha; Amerika ve İskoçya'da *Nevâdirü's-Şebâb* adıyla müstakil olarak bulunan iki nüsha; yine *Dîvân-ı Alî Şîr Nevâyî* adıyla Hindistan ile *Dîvân-ı Nevâyî* adıyla Macaristan'da bulunan ve müstakil olarak *Nevâdirü's-Şebâb*'i içeren iki nüsha; Nevâyî'nin dört divanından şiirleri ihtiva eden *Dîvân*, *Çehâr-Dîvân* ve *Çehâr-Dîvân-ı Nevâyî* adlarıyla Azerbaycan, Tacikistan ve Türkmenistan'da bulunan üç nüshayla ilgili bilgiler de şu şekildedir:

1.7.1. Almanya'da Bulunan Nüsha

1.7.1.1. Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek Zu Berlin), İslami/Doğu El Yazmaları, nr. Ms. orient fol. 4054

Yazma Esere Ait Bilgiler (Boltabayev, 2022: 42; Ersaslan, 2022: 878):²¹

Adı: *Külliyât*

Müstensih/İstinsah Yeri: Hacı Abdulgafûr (?)/Otrar (?)

İstinsah Yılı: 1241/1826

Varak Sayısı ve Numaraları: 638/1b-638b

Satır Sayısı: 25

Hattı ve Diğer Vasıfları: Ta'lik hatla yazılan nüshanın sırtı kahverengi meşindir ve nüsha kahverengi ciltlidir. Nüsha içerisinde bulunan eserler arasında boş sayfalar mevcuttur. Nüshada divanlar, çerçevlenmeden dört sütun hâlinde yazılmıştır. Nüshadaki eserler, genellikle besmele ile başlamaktadır. Nüshada eser isimleri, kırmızı mürekkeple yazılmış ve "ve lehû eyzan" şeklinde olan gâzel başlıkları da ortadaki iki sütuna, gazellerin arasındaki boşluğa kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın iki yerinde ketebe kaydı bulunmaktadır.

Başı (73b):

Zihî zühûr-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüñg kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

²¹

(Erişim: 02.11.2024) https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN843639563&PHYSID=PHYS_0001&view=picture-download&DMDID=

Sonu (137a):

Yünus

Zülf açma ki yüzünğdür manğa şem'-i meclis

Maḥv kıl tün raqamın kün yüzidin ey münis (*Nevâdirü'ş-Şebâb*) (Karaörs, 2006: 701)

İçerik: 1b-5b *Dîbâce*, 5b-71b *Garâyibü's-Sıgar*, 73b-137a *Nevâdirü'ş-Şebâb*, 140a-200a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 201b-267b-*Fevâyidü'l-Kiber*, 269b-311b *Hayretü'l-Ebrâr*, 312b-373b *Ferhâd u Şîrîn*, 375b-413a *Leylâ vü Mecnûn*, 415b-466a *Seb'a-i Seyyâr*, 470b-595b *Sedd-i İskenderî*.

1.7.2. Amerika'da Bulunan Nüsha

1.7.2.1. Kolombiya Üniversitesi Kütüphanesi, nr. 22

Yazma Esere Ait Bilgiler (Jackson, 1914: 164-166; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Nevâdirü'ş-Şebâb*

Müstensih/İstinsah Yeri: Kâsım Alî-i Şîrâzî (224a'da iki küçük oval mühür vardır; biri Mûsâ adında bir kişiye aittir, ancak diğeri cildin yenilenmesi esnasında kısmen tahrip olmuş ve okunamamıştır.)

İstinsah Yılı: 988/1580

Varak Sayısı ve Numaraları: 224

Satır Sayısı ve Ebatları: 14 satırdır. Ebatları; nüsha, 27.3x17.8 ve metin 17.6x10.2 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, iki sütuna güzel ve orta büyüklükteki nesta'lik hatla yazılmıştır. Üzerinde siyah çiçek deseni bulunan sütunlar, altın ve yeşil renkte kalın bir cetvelle ayrılmıştır. Yazılı yüzeyi çevreleyen kenar çizgileri yeşil, turuncu, altın, beyaz ve mavidir. Kâğıdı, donuk pembe renktir; kâğıdın kompozisyonu biraz düzensizdir ve bazı kısımlarda yerleştirilen işaretler zorlukla ayırt edilmektedir. Nüsha, dönemin tarzına uygun desenlerle süslenmiş; koyu renk deriden orijinal, İran'a özgü kapaklarla yeniden ciltlenmiştir. Her iki kapak da model olarak aynıdır. İç kapak, İran ciltlerinde sıklıkla kullanılan düz kırmızı bir deri ile kaplanmıştır. Nüsha, görkemli bir şekilde tezhiplenmiştir. Süslü ilk sayfa ve yarım düzine küçük başlık bandının yanı sıra, altı yüz gazelin her birinin başında çiçek çelenkli iki süslü çerçeve tasarımı vardır. Aynı şekilde tüm dörtlükler dizisini tezyin eden benzer süslü üçgenler vardır. Minyatürlerin Safevî döneminde yaşamış, adı belirtilmemiş tek bir sanatçının eseri olduğu ve gazellerde atıfta bulunulan temaları temsil ettiği görülmektedir: 1a öğle yemeği için hazırlıkların yapıldığı bir dış mekân sahnesi, 1b gazeller için tezhipli başlık parçası, 15b at sırtında okçulukta bir beceri yarışması, 59b av sahnesi, 186b silahlı bir turnuva, 224b sarayda bir şenlik sahnesi. Nüşhada 77, 133 ve 169. sayfadan sonra bir sayfa eksiktir. 201. sayfadan sonra burada râbîta kelimesi, hatalı olarak ilk satır yerine bir sonraki sayfanın ikinci satırından alınmıştır. Son varakta yakın zamanda yapılmış ve kurşun kalemle yazılmış olan, bazı önemsiz rakamlar dışında hiçbir ibare yazılı değildir. 141a, 141b, 142b'de ise Türkçe kelimelerin Farsça karşılıklarının mürekkeple yazıldığı bazı kenar notları mevcuttur.

İçerik: 1b-192a gazeller-yaklaşık 600 adet (37 tanesi elif kafiyesi), 192a-193a müstezâd, 193a-197a muhammes, 197a-201a sakî-nâme, 201a-206b mesneviler, 206b-213a mukatta'ât, 213a-214a rubâ'iyât.

1.7.3. Azerbaycan'da Bulunan Nüsha

1.7.3.1. Azerbaycan Bilimler Akademisi Cumhuriyet El Yazmaları Fonu, nr. M-84

Yazma Esere Ait Bilgiler (Nurâliyeva, 2009: 78-80; Ersaslan, 2022: 738):

Adı: Dîvân

Varak Sayısı: 626

Ebatları: 15x23 cm

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüsha, nesta'lık hat ve siyah mürekkep ile yazılmıştır. Hasan Elkedari koleksiyonu arasında yer alan nüshada, bu kişinin mührü vardır. Nüshanın bu kişi tarafından vakfedilmesi üzerine yazılan bir kayıta, 1322/1904 ve yine bu konudaki başka bir kayıta ise 1288/1871 tarihinin yazıldığı görülmektedir. Nüshanın cildi, koyu kırmızı karton üzerine çekilmiş sunî deridir.

İçerik: Nüsha, Nevâyî'nin dört divanını ihtiva eden *Hazâyinü'l-Me'ânî* veya *Çehâr-Dîvân* nüshası mahiyetindedir.

1.7.4. Fransa'da Bulunan Nüsha

1.7.4.1. Fransa Milli Kütüphanesi/Paris Bibliotheque Nationale Türkçe Yazmaları (Ovevres completes de Navai-Nevâyî'nin Bütün Eserleri), Regius / Supplement 317

Yazma Esere Ait Bilgiler (Blochet, 1932: 308-311; Kut, 2020: 61; Eraslan, 2022: 878-79; YEK):

Adı: Külliyyât

Müstensih: Alî Hicrânî

İstinsah Yeri: Herât

İstinsah Yılı: 933/ 1526-27

Varak Sayısı ve Numaraları: 406/2b-406b)

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı, genel anlamda 25'tir ve 38x26.5 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nesta'lık hatla yazılmıştır. Nüsha, kırmızı şark-kâfî ciltli, son derece süslü ve muntazamdır. Nüshada serlevhaları süslü sekiz adet minyatür yer almaktadır. Şiirler, dört sütuna ayrılmış yaldızlı çerçeve içerisindedir. Aynı şekilde şiir başlıkları da bu çerçeve içerisinde ayrıca çerçevlenmiştir. Nüshada *Münşe'ât*'in sonunda "Herât'ta tükendi" ifadesi mevcuttur.

Başı

Zihî zühür-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzüñg kuyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006: 1)

Sonu

Yûnus
Zülf açma ki yüzünġdür mangâ şem' -i meclis
Maĥv kıl tün raĥamın kün yüzidin ay mûnis (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006:
701)

Temme'l-kitâb bî-'avni'l-meliki'l-vehhâb
Allâhümmaġfir li-ķâyilihi ve li-kâtibihi ve li-nâzirihî

İçerik: Cildü's-sânî min Külliyyâtı Nevâyî: 2b-6a *Hutbe-i Devâvîn*, 7b-74a *Garâyibü's-Sıgar*, 75b-137b *Nevâdirü's-Şebâb* (657 gazel mevcuttur), 138b-201a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 202b-268b *Fevâyidü'l-Kiber*, 269b-276b *Mîzânü'l-Evzân*, 277b-285b *Muhâkemetü'l-Lugateyn*, 286b-301b *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*, 302b-329b *Mecâlisü'n-Nefâyis*, 330b-354b *Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ*, 355b-370b *Târîh-i Mülûk-ı Acem*, 371b-378b *Vakfiyye*, 379b- 382b *Hâlât-ı Mir Seyyîd Hasan*, 382b-386a *Hâlât-ı Pehlevân Muhammed*, 387b-406b *Münşe'ât*.

1.7.5. Hindistan'da Bulunan Nüsha

1.7.5.1. Patna Khuda Bahş Kütüphanesi (Khuda Bakhsh Oriental Public Library), nr. 6

Yazma Esere Ait Bilgiler (Bilkan, 1998: 77; Alap, 2021: 394; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Dîvân-ı Alî Şîr Nevâyî*

İstinsah Yılı: (Muhtemelen) Hicri XI. yüzyıl/Miladi XVII. yüzyıl

Varak Sayısı: 153

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı her sayfada muhteliftir. Ebatları; 18x25 ve 12x18 cm'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Filigranlı kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. Nüshanın 1b sayfası tezhiplidir. Müzehheb/tezhipli ser-levhada "*Dîvân-ı Alî Şîr Nevâyî*" ifadesi yazılıdır. Nüsha rutubet görmüştür.

Başı:

Zihî zuhûr-ı cemâling kuyaş kibi peydâ

Yüzünġ kuyaşıġa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu

Yûnus

Zülf açma ki yüzünġdür mangâ şem' -i mec[lis]

Maĥv kıl tün raĥamın kün yüzidin ey mûnis (*Nevâdirü's-Şebâb*) (Karaörs, 2006:

701)

1.7.6. İskoçya'da Bulunan Nüsha

1.7.6.1. New College (Edinburgh)'deki Türkçe El Yazmaları

Yazma Esere Ait Bilgiler (Walsh, 1959: 187-188):

Adı: *Nevâdirü's-Şebâb* (*Nawadir al-Şabâb*)²²

²² Yazma eserin adı, Walsh tarafından verilmiştir. Walsh (1959: 187), bunu Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Kitaplığı'nda 4056 envanter numarasıyla kayıtlı *Külliyyât* nüshasının 471b sayfasında başlayan *Nevâdirü's-şebâb*'a göre verdiğini; bununla birlikte Vatikan Turco 48 (Rossi 1953: 36) ve British Museum Or. 1158 (Walsh, 1185 olarak

İstinsah Yılı: Muhtemelen XV. yüzyıl

Varak Sayısı: 129

Satır Sayısı: 11'dir.

Hattı ve Diğer Vasıfları: İnce, sırlı oryantal kâğıt üzerine büyük ve zarif nesta'lik hat ile yazılmıştır. Kenar boşlukları, altın ağırlıklıdır. 1b'nin ön yüzü; kötü bir şekilde ıslanmıştır, ancak tamamen okunabilir durumdadır. Nüsha, tarihsiz ve başlıksızdır.

Başı:

Zihî zühür-ı cemâling̃ kıyaş kibi peydâ

Yüzün̄g̃ kıyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu:

Ger Nevâyî eyledi bed-mestliĝ ey pîr-i deyr

Sin kerem kem kıлмаğıl kim köptür aning̃ kemliĝi (*Nevâdirü's-Şebâb* 633/7)

(Karaörs, 2006: 630)

İçerik: Yazma eserde sadece 333 adet gazel mevcuttur.²³

1.7.7. Macaristan'da Bulunan Nüsha

1.7.7.1. Macaristan Bilimler Akademisi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, nr. TÖRÖK Qu. 2

Yazma Esere Ait Bilgiler (Parlatır vd., 2007: 195; Eraslan, 2022: 751):

Adı: *Dîvân-ı Nevâyî*

Varak Sayısı: 208

Satır Sayısı ve Ebatları: 15 satırdır. Ebatları, 23,0x15,5 ve 15,0x10,7 cm'dir

Hattı ve Diğer Vasıfları: Filigranlı kâğıda, iki sütun hâlinde ta'lik hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüsha, tek cilt olarak deri sırtlı, ebru kaplı kartonla ciltlenmiştir ve iyi durumdadır. Nüşhada orijinal varak numaralandırılması vardır. Nüşhada müstensih ve istinsah tarihine dair herhangi bir bilgi yoktur. Nüşhanın son sayfasında varak numarası, 206 olarak belirtilmiştir. Yine son sayfada farklı bir hatla Nevâyî'nin bir gazeli ve zahriyede ise zayıf bir aitlik bildirimini bulunmaktadır.

Başı:

Zihî zühür-ı cemâling̃ kıyaş kibi peydâ

Yüzün̄g̃ kıyaşığa zerrât-ı kevn olup şeydâ (*Nevâdirü's-Şebâb* 1/1) (Karaörs, 2006:

1)

Sonu:

Tâ selâmet bu haţar menzilidin salıp kâm

Me'men-i vaşlĝa bolĝay tuta almak ârâm (*Nevâdirü's-Şebâb* 658/VII-8) (Karaörs,

2006: 671)

yazmıştır) (Rieu, 1888: 297) kayıtlı yazma eserlerin Nevâyî'nin üçüncü divanı *Bedâyi'u'l-Vasat* olmasına rağmen onlara da yanlış şekilde bu adın verildiğini belirtmiştir.

²³ Nüşhada 333 gazelin bulunması ve nüşadaki son gazelin 633. gazel olması, bunun *Nevâdirü's-Şebâb*'dan seçilmiş gazellerden müteşekkil bir nüsha olduğunu düşündürmektedir.

İçerik: Nüsha, müstakil şekilde *Nevâdirü's-Şebâb*'ı içermektedir. Nüshanın terkinde gazel hâkim olsa da nüsha, Seyyid Hasan'a ağıt niteliğindeki terkîb-i bend ile bitmektedir.

1.7.8. Tacikistan'da Bulunan Nüsha

1.7.8.1. Duşanbe İnstîtû-yı Âsâr-ı Hattî (El Yazmaları Enstitüsü), nr. 1990/I

Yazma Esere Ait Bilgiler (Bilkan ve Gümüşkılıç, 2008: 77²⁴; Canpolat, 1995: 72⁵; Eraslan, 2022: 743):

Adı: *Çehâr-Dîvân*

İstinsah Yılı: 905/1499-1500

İçerik: 1b-56a *Garâyibü's-sıgâr*, 57b-114a *Nevâdirü's-Şebâb*, 115b-173a *Bedâyi'u'l-Vasat*, 173b-235b *Fevâyidü'l-Kiber*.

1.7.9. Türkmenistan'da Bulunan Nüsha

1.7.9.1. Türkmenistan Milli Elyazma Eserler Enstitüsü, nr. 5107

Yazma Esere Ait Bilgiler (Aydın ve Ata, 2007: 196; Eraslan, 2022: 744):

Adı: *Çehâr-Dîvân-ı Nevâyî*

İstinsah Yılı: 1324/1906

Varak Sayısı: 238

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 15 olan nüsha, 28x17 ve 18,5x9,5 cm ebatlarındadır.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Ta'lik hatla yazılan nüsha, zencirekli, cetvelli, salbekli, şemseli ve yeşil mukavva bir cilt içerisinde yer almaktadır.

Başı:

Eşrağat min 'aksi şemsi'l-ke'si envârü'l-hüdâ

Yâr 'aksin meyde kir dip câmдын çıktı şadâ (*Garâ'ibü's-Sıgar* 1/1) (Kut, 2003a: 27)

Sonu:

Gül zikrin işittir min ü yok güldin eser

Bu bağ işikidin isterem ança güzër (*Garâ'ibü's-Sıgar* 766) (Kut, 2003a: 544)

İçerik: İlk ve son beyti, *Garâyibü's-Sıgar*'a ait olan nüshanın Nevâyî'nin dört divanından şiirleri ihtiva ettiği düşünülmektedir.

2. *Nevâdirü's-Şebâb* Olarak Yanlış Kayıtlanan Nüshalar

²⁴ Bu çalışmada; yine içerisinde *Nevâdirü's-şebâb*'ı veya ondan şiirleri bulundurması muhtemel olan, Duşanbe İnstîtû-yı Âsâr-ı Hattî (El Yazmaları Enstitüsü)'de Ali Şir Nevâî, *Çehâr-Dîvân*, nu: 796/I; Ali Şir Nevâî, *Müntehabât-ı Çehâr-Dîvân*, nu: 1987, 191, 247/II, 196, 2741, 1371/I, 851, 894, 2504 (77) künyeleri ve Firdevsi Kütüphanesi'nde Ali Şir Nevâî, *Dîvân*, nu: 39, 168, 1767, 469, 557, 653, 1047, 1750, 1989, 2003, 2145, 162; Ali Şir Nevâî, *Gazeliyyât-ı Nevâî*, nu: 261, 440, 2126, 1187 künyeleriyle yer verilen bazı yazma eserler de dikkat çekmektedir.

²⁵ Canpolat (1995: 7), Ali Şir Nevâyî *Lisanü't-tayr* adlı eserinin giriş kısmında bu nüshadan "Sovyetler Birliğinde bulunan üçüncü önemli nüsha, Tacikistan SSR Fenler Akademisi Şark El Yazmaları bölümünde 1990 numaralı nüshadır. Bu nüshanın istinsah tarihi 905/1499-1500'dür." şeklinde bahsetmektedir. Her ne kadar nüshanın numarası ve istinsah tarihi aynı olsa da nüshanın diğer kaynaktan belirtilen adı (*Çehâr-Dîvân*) ve içeriği itibarıyla bu nüsha ile aynı olmadığı düşünülmektedir.

2.1. İngiltere Millî Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, (British Library Oriental Manuscripts), nr. Or. 1158²⁶

Yazma Esere Ait Bilgiler: (Rieu, 1888: 297; Poyraz, 2011: 410; Üşenmez, 2017: 795; Üşenmez, 2020: 89; Eraslan, 2022: 751; YEK)

Adı: *Nevâdirü's-Şebâb*

İstinsah Yeri: (Muhtemelen) Mâverâünnehir

İstinsah Yılı: (Muhtemelen) X. yüzyıl/XVI. yüzyıl

Varak Sayısı: 140

Satır Sayısı ve Ebatları: Satır sayısı 17'dir. Satır uzunlukları, $3\frac{3}{4}$ inçtir²⁷ ve ebadı, $8\frac{3}{4} \times 6\frac{1}{3}$ inçtir.²⁸

Hattı ve Diğer Vasıfları: Unvanlı ve altın çerçeveli kenar boşlukları olan nüsha, zarif bir nesta'lik hatla yazılmıştır.

Başı:

Ey nev-bahâr-ı 'ârızınġ şubhıġa cân-perver hevâ
Andın gül ü bülbül tapıp yüz berg birle minġ nevâ (*Bedâyi'u'l-Vasat* 1/1) (Türkey, 2002: 3)

Sonu (138b):

Kişi vişâl tûni yâri birle yatķunça
Cemâli şem'îġa kılsun nażar taġ atķunça (*Bedâyi'u'l-Vasat* 555/1) (Türkey, 2002: 402)

İçerik: İçerik, önceki nüshalardan neredeyse tamamen farklıdır. Elif harfinde 26 adet gazel bulunmaktadır. Alfabetik olarak verilen gazeller, 138b sayfasında gazelin ilk beytinden sonra "h" harfinin bitiminden önce sona ermektedir. Son iki yaprakta da "terkîb"ler vardır.

Yukarıda bilgileri verilen nüsha, *Nevâdirü's-Şebâb* olarak kaydedilmiş ve birçok kaynaktan da nüshanın *Nevâdirü's-Şebâb* olduğu belirtilmiştir ancak nüshanın başı ve sonundan verilen beyitlerin *Bedâyi'u'l-Vasat*'ta yer alması bu nüshanın *Nevâdirü's-Şebâb* olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte daha önce bahsedildiği üzere Walsh (1959: 187) de bu nüsha hakkında aynı görüşü belirtmiştir. Bu nüsha; Nevâyî'nin üçüncü divanı, *Bedâyi'u'l-Vasat*'tır.

2.2. Vatikan Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. Vat. Turco 48²⁹

Yazma Esere Ait Bilgiler (Rossi, 1953: 36-37; Walsh, 1959: 187; Eraslan, 2022: 751; YEK):³⁰

Adı: *Dîvân/Nevâdirü's-Şebâb*

²⁶ British Library, (Erişim: 29.12.2020): https://searcharchives.bl.uk/primo-explore/fulldisplay?docid=IAMS032-003616272&context=L&vid=IAMS_VU2&lang=en_US&search_scope=LSCOP_BL

²⁷ Poyraz (2011: 410)'da 9,5 cm olarak kaydedilmiştir.

²⁸ Üşenmez (2020: 89)'de 22x16 cm ve Poyraz (2011: 410)'da 22,2x16,4 cm olarak kaydedilmiştir.

²⁹ Eser için bakınız Vatican Library (Erişim: 15.11.2024): https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.turc.48

³⁰ Milli Kütüphane (Erişim: 15.11.2024): <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/287278?SearchType=1>

Müstensih: Mîrzâ Zarîf-i Herevî

İstinsah Yılı: 967/1559

Varak Sayısı: 169

Satır Sayısı ve Ebatları: Nüşanın satır sayısı 16 ve ebadı, 25,5x16,3'tür.

Hattı ve Diğer Vasıfları: Nüşa, nesta'lık hatla yazılmıştır. Nüşanın 1b sayfasında serlevha ve 168. sayfasında da mühür vardır. Nüşanın sırtında ise Papa Pio VII ve Kardinal Zelada (1779-1804)'nın armaları mevcuttur. Nüşanın istinsah tarihi, 166b'de "temmetü'l-kitâb şühûr-ı Rebîü'l-sânî sene 967" ifadeleriyle belirtilmiştir.

Başı:

Ey nev-bahâr-ı 'ârızınġ şubhıġa cân-perver hevâ

Andın gül ü bülbül tapıp yüz berg birle minġ nevâ (*Bedâyi'u'l-Vasat* 1/1) (Türkey, 2002: 3)

İçerik: Nüşanın 149. sayfasına kadar kafiye harflerine göre alfabetik olarak sıralanmış toplam 506 gazel bulunmakta ve bunlardan sonra nüşhada rubâiler ile diğer türdeki şiirler, yer almaktadır.

Katalogdaki bilgileri verilen ve ayrıca tarafımızca görülüp incelenen bu nüşa, Walsh (1959: 187)'ün de belirttiġi üzere *Nevâdirü's-Şebâb'*ı ihtiva eden bir nüşa değildir. Hüviyeti yanlış bildirilen bu nüşanın Nevâyî'nin üçüncü divanı, *Bedâyi'u'l-Vasat* olduġu açıkça görülmektedir.

Sonuç

Çaġatay sahası Türk edebiyatının öncü ve en önemli temsilcisi olan Alî Şîr Nevâyî'nin diğer eserleri gibi Türkçe divanlarının da dünyanın birçok yerinde çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Bunlar, bizzat kendi adlarıyla müstakil olarak istinsah edildikleri gibi *Dîvân ve Dîvân-ı Nevâyî* adıyla veya Nevâyî'nin diğer bütün eserleri ile birlikte *Külliyât-ı Nevâyî* adıyla veyahut Nevâyî'nin dört divanını bir arada içerecek şekilde *Hazâyinü'l-Me'ânî*, *Külliyât-ı Devâvîn*, *Çehâr Dîvân* ve *Çâr Dîvân* adlarıyla da istinsah edilmişlerdir.

Nevâyî'nin divan sayısının fazla olması, bu divanların bir arada istinsah edilmeleri ve divan nüshalarının dünyanın farklı ülkelerinde bulunmaları, araştırmacıların bu nüshaların niteliklerini belirlemesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Nevâyî'nin dört Türkçe divanından birisi olan *Nevâdirü's-Şebâb'*ın bugüne kadar farklı kaynak, katalog ve divan hakkında yapılmış bazı çalışmalarda ele alınan nüshaları hakkındaki bilgiler, imkân dâhilinde bir araya getirilmeye çalışılmıştır. *Nevâdirü's-Şebâb'*ın tarafımızca edinilmiş ve incelenmiş olan Türkiye'de bulunan 8 nüshası ile İran, Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa ve Vatikan'da bulunan 6 nüshasından çoğunun *Nevâdirü's-Şebâb'*ın mevcut metninin neşrinde kullanılan, birçok bakımdan dikkate değer nüshalar olduġu görülmektedir. Bizzat edinilen nüshalar ve çeşitli çalışmalardan edinilen bilgiler doğrultusunda *Nevâdirü's-Şebâb'*ın bir nüshası olduġu veya içerisinde *Nevâdirü's-Şebâb'*tan şiirlerin yer aldığı; Özbekistan (21), Türkiye (8), İran (8), Rusya (6), İngiltere (3), Gürcistan (2), Almanya (1), Amerika (1), Azerbaycan (1), Fransa (1), Hindistan (1), İskoçya (1), Macaristan (1), Tacikistan (1), Türkmenistan (1)'da bulunan 57 nüsha ile kataloglarda *Nevâdirü's-Şebâb* olarak yanlış kaydedildiġi görülen 2 nüsha tespit edilmiştir. Bunların; *Külliyât* veya *Külliyât-ı Nevâyî* (Türkiye 2, İngiltere 2, İran 2,

Ali Şîr Nevâyî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Adlı Divanının Nüshaları Hakkında Bir Derleme ve Tasnif Çalışması

Rusya 2, Almanya 1, Fransa 1, Özbekistan 1), *Hazâyinü'l-Me'ânî* (Özbekistan 7), *Çehâr Dîvân* (Özbekistan 12, Tacikistan 1, Türkmenistan 1), *Çehâr Dîvân-ı Nevâyî* (Gürcistan 1), *Nevâdirü's-Şebâb* (Özbekistan 1, İran 1, Amerika 1, İskoçya 1), *Dîvân-ı Nevâdirü's-Şebâb* (Gürcistan 1), *Külliyât-ı Devâvîn* (Türkiye 6, İran 3) *Dîvân-ı Nevâyî* (İran 5, İngiltere 1, Macaristan 1), *Dîvân-ı Alî Şîr Nevâyî* (Hindistan 1) ve *Dîvân* (Rusya 1, Azerbaycan 1) adlarıyla kaydedildiği ve büyük oranda bu mahiyette oldukları görülmektedir. Ayrıca bunlardan *Külliyât* olarak kaydedilen nüshalardan bazılarının Nevâyî'nin eserlerinden bir kısmını ihtiva eden mecmua tarzında nüshalar olduğu; *Dîvân* adıyla kaydedilen nüshalardan bazılarının Nevâyî'nin iki veya daha fazla divanını içerdiği; *Hazâyinü'l-Me'ânî* ve *Çehâr Dîvân* adlarıyla kaydedilen nüshaların ise Nevâyî'nin dört divanını muntazam bir şekilde ayrı ayrı bulundurdukları gibi bu divanlardan seçilen şiirlere karışık olarak yer verdikleri görülmüştür.

Nüshaların istinsah yerleri hakkındaki bilgiler nadirdir ve 57 nüshadan çok azının (17'sinin) müstensahi hakkında malumat vardır. Nüshalardan istinsah tarihi en eski olanı (XV. yüzyıl) Rusya'da ve en yakın olan (XIX. yüzyıl) nüshalar ise çoğunlukla Özbekistan'da bulunmaktadır. İstinsah tarihleri (XV ve XVI. yüzyıl), külliyât nüshası olmaları ve *Nevâdirü's-Şebâb*'daki şiirleri en iyi şekilde ihtiva etmeleri bakımından en kıymetli ve dikkate değer nüshaların başta ülkemiz olmak üzere Rusya ve Fransa'da bulunduğu görülmektedir.

Çalışmamızda bazı nüshaların ihtiva ettiği eserlerin beyanı konusunda yanlışlık yapıldığı veya yanlış isimle kaydedildiği tespit edilmiştir. Ayrıca ele aldığımız bu nüshalar dışında Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Mısır, İngiltere, Almanya, Amerika gibi dünyanın farklı birçok ülkesinde *Dîvân*, *Dîvân-ı Nevâî*, *Külliyât*, *Külliyât-ı Nevâyî*, *Çehâr Dîvân*, *Gazeliyyât*, *Gazeliyyât-ı Nevâyî*, *Müntehabât-ı Çehâr Dîvân* gibi adlarla kayıtlı, muhteva ve niteliklileri tam olarak bilinmeyen, Nevâyî'nin divanları veya divanlarından derlenen şiirleri ihtiva eden çok sayıda nüshanın varlığı dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Abuladze, Ts. & Iluridze, M. (2004). *Georgian Academy of Sciences K. Kekelidze Institute of Manuscripts (Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu)*. Tbilisi.
- Alap, M. S. (2021). Hindistan ve Pakistan Kütüphanelerinde Bulunan Eski Türk Edebiyatı Eserleri ve Türkçe Eserler Hakkında Yapılan Çalışmalara Bir Bakış. *The Journal of Academic Social Science*, 9(114), s. 391-403.
- Ay, Ü. (2013). DENA'ya Göre İran Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Türkçe-Farsça, Türkçe-Farsça-Arapça Divanların Kısa Künyesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11, s. 81-126.
- Aydın, Ş. (2008). *İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, Ş. & Ahmet, A. (2007). Türkmenistan Milli Elyazma Eserler Enstitüsü'nde Bulunan Hoca Ahmed Yesevî, Ali Şîr Nevaî ve Fuzulî'ye Ait Elyazma Eserlerin Tavsifi. *OAKA*, 2(3), s. 168-202.
- Bilkan, A. F. (1998). *Hindistan'da Gelişen Türk Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Bilkan, A. F. & Gümüşkılıç, M. (2008). Türkçenin Yitik Coğrafyası: Tacikistan'da Türkçe El Yazmaları. *Avrasya Etüdleri*, (33), s. 69-82.
- Bloch, E. (1932). *Catalogue des Manuscrits Turcs*. Tome I. Paris: Bibliotheque Nationale.
- Boltabayev, S. (2022). *Ali Şir Nevâyî Divanlarının Dibaceleri (Giriş-Metin-Aktarma Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Canpolat, M. (1995). *Ali Şir Nevâyî Lisânü't-Tayr*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çağlar, A. (2022). Nevâyî'nin Nazım Bağında Rengin Bir Seyr ü Temâşâ: Nevâdirü's-Şebâb'da Renkler. A. Kartal & S. Eraslan (Ed.), *Türk Dilinin Başçısı Alî Şîr Nevâyî-1 içinde* (s. 250-294). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Çınarcı, M. N. (2011). Tebriz Milli Kütüphanesinde Bulunan Türkçe El Yazmalarına Ek. *JASS The Journal of Academic Social Science Studies*, 4(2), s. 99-110.
- Dmitriyeva, L. V. (2002). *Katalog Tyurkskikh Rukopisey, Instituta Vostokovedeniya Rossiyskoy Akademii Nauk*. Moskva: İzdatel'skaya Firma "Vostochnaya Literatura" RAN.
- Eckmann, J. (1970). Nevaî'nin İlk Divanları Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 18, s. 253-269.
- Eraslan, S. (2022). Nevâyî Eserlerinin Yazma Nüshalarını Tespit Denemesi. A. Kartal & S. Eraslan, (Ed.), *Türk Dilinin Başçısı Alî Şîr Nevâyî-2 içinde* (s. 723-893). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Hakimov, M. (1983). *Navoi Asarlari Qulyazmalarining Tavsifi*. Taşkent: Uzbekistan SSR Fan Nařriyatı.
- Hakimov, M. (1997). Aliřer Navâiy Asarlari Qol Yazmalarinin Kulliyâtı. *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Ali Şîr Nevâyî Özel Sayısı*, (13), Haziran.
- Jackson, A. V. W. (1914). *Columbia University Indo Iranian Series- A Catalogue of a Collection of Persian Manuscripts*. New York: Columbia University Press.
- Karaörs, M. (1994). Ali Şir Nevâyî'nin İkinci Divanı Nevâdirü's-Şebâb. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), s. 219-231.
- Karaörs, M. (2006). *'Ali Şir Nevâyî Nevâdirü's-Şebâb*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaörs, M. (2018). Nevâdirü's-Şebâb'daki Doğu Türkçesi (Çağatay Türkçesi) ve Ali Şir Nevâyî'yi Anlamak. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 119(234), s. 11-36.
- Kaya, Ö. (2007). 'Alî Şîr Nevâyî'nin Divanları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 46-56.
- Kut, G. (2003a). *Alî Şîr Nevâyî Garâ'ibü's-Sıgar: İnceleme-Karşılaştırma Metin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kut, G. (2003b). *Supplementary Catalogue of Turkish Manuscripts in the Bodleian Library (With Reprint of the 1930 Catalogue By H. Ethe)*. New York: Oxford University Press.
- Kut, G. (2020). *Külliyât-ı Nevâyî İnceleme-Tıpkıbasım*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Alî Şîr Nevâyî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Adlı Divanının Nüshaları Hakkında Bir Derleme ve Tasnif Çalışması

- Levend, A. S. (1958). Türkiye Kitaplıklarındaki Nevai Yazmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 6, s. 127-209.
- Levend, A. S. (1965). *Alî Şîr Nevaî Hayatı, Sanatı ve Kişiliği*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Levend, A. S. (1966). *Alî Şîr Nevaî Divanlar (4 Türkçe, 1 Farsça Divan)*. C. II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Nurâliyeva, T. (2009). *Vaaf Olunmuş Əlyazmalar Kataloqu*. C. I. Bakı: Nurlan.
- Özdarendeli, N. (2001). *Alî Şîr Nevâyî İlk Divan (İnceleme-Metin-Dîzîn)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özkan Nalbant, B. (2005). *Nevâdirü'n-Nihâye (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özönder Barutçu, F. S. (1996). *Alî Şîr Nevâyî, Muhâkemetü'l-Lugateyn-İki Dilin Muhakemesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Parlatır, İ., György, H. & Kellner-Heinkele B. (2007). *Catalogue of The Turkish Manuscripts in the Library of The Hungarian Academy of Sciences*. Budapest: Akaprint.
- Poyraz, Y. (2011). Uzaktaki Yazmalarımız: İngiltere Ulusal Kütüphanesi'ne Kayıtlı İlk Doğu Türkçesi (Çağatayca) Yazmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), s. 402-412.
- Rieu, C. (1888). *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*. London.
- Rossi, E. (1953). *Elenco Dei Manoscritti Persiani Della Biblioteca Vaticana, Vaticani-Barberiniani-Borgiani-Rossiani-Chigiani*. Città del Vaticano.
- Semenov, A. A. (1954). *Uzbekiston SSR Fanlar Akademiyasının Şark Kulyezmaları Toplamı*. C. 2. Taşkent: SSR Fanlar Akademiyası Neşriyatı.
- Türk, V. (2021). *Nevâdirü's-Şebâb (Nevâyî)*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. (Erişim: 17.11.2024), <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/nevadiru-s-sebab-nevayi>
- Türkay, K. (2002). *Alî Şîr Nevâyî Bedâyi'u'l-Vasat Üçüncü Dîvân*. Ankara: TDK Yayınları.
- Üşenmez, E. (2017). British Library'deki Türkçe Yazma Eserler. *Turkish Studies*, 12(22), s. 783-816.
- Üşenmez, E. (2020). *The Manuscripts Written By Mîr Alî Shîr Navâ'î in the British Library*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Volin, S. L. (1955). Leningrad Kitaplıklarındaki Nevaî Yazmaları Hakkında. (çev. Rasime Uygun). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 3, s. 99-141.
- Walsh, J. R. (1959). The Turkish Manuscripts in New College, Edinburgh. *Oriens*. Brill. 12(1/2), p. 171-189.
- British Library. (Erişim: 29.12.2020), https://searcharchives.bl.uk/primo-explore/fulldisplay?docid=IAMS032-003616272&context=L&vid=IAMS_VU2&lang=en_US&search_scope=LSCOP_B L

Milli Kütüphane. (Erişim: 15.11.2024), <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/287278?SearchType=1>

Staatsbibliothek Zu Berlin. (Erişim: 02.11.2024), https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN843639563&PHYSID=PHYS_0001&view=picture-download&DMDID=

Vatican Library. (Erişim: 15.11.2024), https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.turc.48

YEK. (Erişim: 06.09.2024), <https://www.yek.gov.tr/>